

DE GESCHIEDENIS VAN DE EIESLUIS

1. De periode vóór 1365

De Eiesluis is een van de weinige middeleeuwse sluisgebouwen, waarover zulke vroege gegevens bekend zijn. De rekeningen van de watering Eiesluis bevatten honderden nuttige details over de samenstelling en het onderhoud van een uitwateringssluis, die rechtstreeks met de zeegetijden in contact stond. We vernemen hoe de gezamenlijke gelanden — daaronder vele bewoners van het dorp Heis — jarenlang gezwraagd hebben om de Eiesluis tegen het geweld van de golven te beschermen, en van ver-slibbing te bevrijden. Om de boven opgesomde redenen wensen we, in de geschiedenis van Heist, een afzonderlijke studie over de Eiesluis in te lassen.

Naar onze berekening is de Oost-Watering reeds ca. 1200 in twee delen gesplitst¹. Het oudst bekende bewijs van die splitsing dateert echter eerst uit 1279. Een oorkonde uit dit jaar verklaart dat het oostelijk deel van het oorspronkelijk waterschap behoorde „ter wateringhe die utwatert te Reinghersvliete”, en het westelijk deel „ter wateringhe die utwatert te Heyenslus”². In de bedoelde tekst verschijnt tevens voor het eerst de term Eiesluis, d.i. de naam van de sluis, die 700 m ten westen van de dorpskom van Heis, in de monding van de Ede stond. De Eiesluis bevond zich op het grondgebied van de parochie Heis-Koudekerke, en werd daarom algauw „die sluse te Heis” genoemd.

In hoofdstuk 1, paragraaf 4, hebben we ge-

zien dat de watering Eiesluis reeds op het einde van de 13de eeuw last had met haar uitwateringspunt. Ondanks al hun pogingen zijn de gelanden er toen niet in geslaagd om hun over-tollig water naar de sluizen van Reigaarsvliet te richten. De Eiesluis werd niet afgeschaft. De charters van 1288 en 1302 bevelen de bouw van de inzete van Heis, maar laten het sluisgebouw op zijn oorspronkelijke plaats.

We nemen gemakkelijk aan dat de oorspronkelijke sluis niet helemaal vooraan in de dijk gebouwd was, maar een paar roeden achterwaarts in de Ede, tussen twee zijdijkjes stond. Na de bouw van de genoemde inlaagdijk verloor de Eiesluis grotendeels haar achterwaartse positie, en kwam ze dicht bij de vloedgrens te staan. De achttien bewaarde rekeningen van Eiesluis uit de 14de eeuw vermelden werk en onkosten aan de sluis. We zullen de nuttigste details zoveel mogelijk chronologisch behandelen. Zo kunnen we een inzicht in het onderhoudswerk geven, en trachten het sluisgebouw te rekonstrueren.

Reeds de rekening 1345-46 meldt aanzienlijke onkosten aan de Eiesluis. Op een dag tussen Pasen en Baafmis 1345 werden ca. 70 spademannen ingezet, „die de sluus rumeden van steenen”; dagloon 1 gr. Een paar dagen „vor sinte Bamesse” ruimden 21 personen nogmaals de sluis. Daarna werd het sluisgebouw hersteld. De sluismeesters kochten bij Jan Hoste te Brugge timmerhout „ter sluus boef”, nl. 10 stijlen, 10 planken, en 8 'paddekine'³, die samen 89 pd. par. kostten. De ontvanger betaalde

aan 5 personen samen 8 pd. 14 sch. par. „omme dit hout te voerne van Brugghe ter sluus”. De schrijver verklaart niet op welke manier de stukken hout vervoerd werden. Het zagen kostte 5 pd. par. Pieter Willaert timmerde enkele dagen; dagloon 3 gr.

De termijn Baafmis-Kersttdag 1345 bracht meer zorgen. Omstreeks Allerheiligen werd de sluis door een storm beschadigd, en vol slijk geslagen; 45 personen werkten 1 dag om die te ruimen; dagloon 1 gr. Daarna begon het herstelwerk. P. Willaert werkte 13 dagen; dagloon 4 gr. „Boudin die smit” leverde 75 pond ijzerwerk, o.a. 'spanghen'⁴, haken en nagels; samen 4 pd. 4 sch. 4 d. par. „Clais den reepmaker” draaide 2 repen, 4 pd. par. Pieter de Bey kwam om „1 boom in die sluus te doene”. Een deel van de beschermende deklaag was weggespoeld: handwerkers brachten enkele karren klei „omme die sluus t ardene”.

In stormachtige perioden lieten de sluismeesters de sluis bewaken. Het waterschap had immers nog geen vaste sluiswachter in dienst. Elooi Sparoen deed 16 'daghetyden', 1 gr. per dag, en drie anderen 9 'nachtghetyden', 1 1/2 gr. per nacht. Ook „die varsche duere”⁵ werd in het oog gehouden. Rond dezelfde tijd kwamen er 6 personen „omme die sluus te rumene van steenen”.

Tussen Kerstmis 1345 en Pasen 1346 hield de zee zich rustiger. Vermeldenswaard zijn de posten: gekocht „vier boomen ter sluus boef”, 2 pd. par. per stuk; gewerkt „omme 1 boem in die sluus te doene”. Zulke boemen dienden om de sluisdeuren overdwers af te sluiten. De rekening leert ons tenslotte dat het „tsambocht husekin”, d.i. het sluishuis, op partikuliere grond stond, en dat het waterschap voor dit perceel een jaarlijkse cijns van 10 gr. betaalde⁶.

In het voorjaar van 1357 werd het 'ademghat'⁷ van de sluis afgebroken; de afbraak

bracht 12 pd. par. op. Het werd ook geruimd. Ondertussen leverde Wouter van Zomergem uit Brugge een eerste lading hout: 20 „uitdraghende balken”, 10 sch. 2 gr. per stuk; 30 'talien'⁸, 41 gr. per stuk. De post „dit hout te water te doene ende te scepene” bedraagt 4 1/2 pd. par. De genoemde stukken hout werden dus te Brugge op schuiten geladen, en over water aangevoerd.

W. van Zomergem leverde kort vóór Hemelvaartsdag een tweede lading: 12 uitdragende balken, 12 sch. 2 gr. per stuk; 12 'bracoene', 6 gr. per stuk; 12 'vueryn' sparren, 4 gr. per stuk; 50 'barden'⁹. Pieter Vranke was de voornaamste timmerman van het waterschap. Hij en nog vier timmerlieden werkten gemiddeld 40 dagen „an 't ademghat”, dagloon 5 gr.; de handwerkers verdienden 2 gr. per dag, de zagers 7 1/2 gr. De watering kocht ook 500 pond ijzer, 20 miten per pond.

Na het ademgat kwam de sluis aan de beurt. Eerst hebben 16 personen samen 69 dagen, en vervolgens 20 personen samen 76 dagen, „ghewrocht vor de sluus”, d.w.z. het slib weggeruimd vóór de sluismond. Er werd „hout ghecocht ter nort sluus”: 14 'stansoene'¹⁰, 27 gr. per stuk; „4 beukine balken”; het kostte 4 gr. per snede „om dit hout te zaghe, 28 sneden”. P. Vranke en zijn mannen timmerden samen 43 dagen, 12 helpers samen 116 dagen. „De smid te Heys” smeedde nagels en ander ijzerwerk. Daarnaast betaalde het waterschap 77 pd. par. „van ghehanghen¹¹ die an de dueren van der sluus waren ghedaen”, en 152 pd. par. aan Jan Scheerbaert „om al t hout vanden iare te voerne van Brugghe tote Zwankendamme”.

In de voorzomer van 1357 spoelden de golven herhaaldelijk de sluis vol slib, en belemmerden zodoende de deuren. Ziehier de posten: 48 personen werkten samen 164 dagen „om die sluus te rumene na die vloet”; 30 per-

sonen samen 68 dagen „in de sluus in de weke na Synxen”; 7 mannen „woeden duer de sluus ende daden de bomen in de dueren up ende neder”, elk 1 dag, 5 gr. per dag; 51 personen werkten samen 243 dagen „in de sluus binnen, tsfridaghes na Sacraments dach”, 71 samen 348 dagen „buten ande sluus ter zelve tyt”; 33 personen hebben 1 dag „ghewrocht an de sluus sinte Ians avende middelsomers”¹².

Gedurende de zomer van 1357 werden kleinere timmerwerken in de sluus uitgevoerd. Ook bracht men opnieuw enkele karren klei-aarde aan. Tenslotte vinden we de post 34 pd. 13 sch. par. „van 1 damme 12 roede (46 m) lanc te makene voor de sluus”. Het kan bijna niet anders of deze voorlopige dam heeft gediend bij het boven beschreven herstelwerk in de sluus. In de periode Baafmis 1357-Pasen 1358 bleef de sluus van onheil gespaard¹³. Na de bespreking van het rekenjaar 1357-58 komen we tot de volgende bedenkingen: 1. de Eiesluis is, blijkens de gebruikte balken en andere stukken hout, een omvangrijk houten gebouw geweest; 2. de noordzijde van dit gebouw heette de Noordsluis, de zuidzijde de Zuidsluis.

In de zomer van 1359 lieten de sluismeesters de zeedijk „bi den sluushuse” met wat aarde en stro versterken. Het waterschap kocht hout om de Noordsluis bij te timmeren: 2 uitdragende balken, 11 pd. par. per stuk; 2 taliebalken, 7 pd. 6 sch. per stuk; 4 „stilen van balken”, 7 pd. 6 sch. par. per stuk; 4 stansoenen, 5 pd. par. per stuk; 3 sparren van 30 voet, 3 pd. 6 sch. par. per stuk. Het vervoer van Zwankendamme naar de Noordsluis omvatte 5 wagenladingen, 1 pd. par. per voer.

In het najaar van 1359 werkte men verder aan de Noordsluis. De sluismeesters kochten daartoe 3 uitdragende balken, 3 stijlen en 2 stansoenen. In de winter werd de sluus tweemaal geruimd: 1. 14 personen werkten 1 dag

„vor die noortsluus an den musselbanc ende in die sluus”; 2. omstreeks Lichtmis zwoegden 35 personen 7 dagen „om de sluuse te rume-ne”¹⁴. Een interessante mededeling is wel dat het waterschap, op het strand vóór de sluus, een mosselbank onderhield.

Kort na Pasen 1363 kochten de sluismeesters een grote voorraad hout en ander gerief om de sluus te herstellen: 16 „utdraghende balken van den wildewater, die maken 24 uitdraghende balken van Symmay”¹⁵; 12 uitdragende balken van Chimay, 13 pd. 6 sch. par. per stuk; 44 stansoenen van het Wilde Water, 8 pd. 16 sch. par. per stuk; 39 stansoenen van Chimay, 6 pd. par. per stuk; 16 'bractoeene', 1 pd. 6 sch. par. per stuk; 25 sparren, 1 1/2 pd. par. per stuk; 69 barden die samen 18 pd. par. kostten.

Het waterschap betaalde: 5 pd. 6 sch. par. die de sluismeesters verteerden „als men dit hout coes”; 27 pd. par. „den pinres (= sjouwers) van desen houte (te Brugge) te water te doene”; 6 pd. par. „van baste”¹⁶ daer men t hout mede band”; 16 pd. 6 sch. par. voor 10 kluwens garen; 1 pd. 1 sch. 8 d. par. om van dit garen repen te maken¹⁷; 4 pd. par. voor „manden daer die sluus mede gherumet was van den steenen”; 200 pd. par. voor 1200 pond ijzer, d.w.z. 1 gr. per pond. Som van de vele opgesomde posten: 1.878 pd. par.

Het loon van de werklieden tussen Pasen en Sinksen 1363: P. Vranke en zijn timmerlieden 72 pd. par., 6 gr. per dag; de zagers 33 pd. par., 11 gr. per dag; 7 pd. par. aan 7 personen die elk een nacht „ter sluus ghewaeckt hebben”. Scheerbaart ontving 84 pd. par. om de boven opgesomde stukken hout „te voerne van Brugghe ter sluus toe”. Terloops ontmoeten we de eerste vermelding aangaande het onderhoud van het afwateringsnet: 140 R graven in een niet gelokaliseerde ader, 2 gr. x R.

Tussen Sinksen en St.-Jansmis werd verder

getimmerd aan de Noordsluis. De uitgaven binnen deze termijn : 36 stansoenen; 27 'payemente'¹⁸ van 30 voeten, 4 pd. par. per stuk; de sjouwers te Brugge 6 pd. 3 sch. par.; de timmerlieden 464 dagen; de zagers 25 dagen; Klaas Vercelien voerde het hout in 11 'voeder' (= wagenladingen) „van Zwankendamme ter sluis”, 1 pd. par. per voer. Deze posten kostten samen 722 pd. par. Daarnaast waren er 6 personen die elk 4 nachten de sluis bewaakten.

Tussen St.-Jansmis en Baafmis 1363 kocht het waterschap de volgende stukken hout : 10 balken van het Wilde Water; 13 taliebalken van het Wilde Water; 9 stansoenen van het Wilde Water; 26 stansoenen van Chimay; 8 „stîle van balken”. Scheerbaert voerde al dit hout naar Zwankendamme. De stukken werden in 46 wagenladingen „van Zwankendamme ter sluis” gebracht; daarvan nam K. Vercelien 29 voer voor zijn rekening. De prestaties : de timmerlieden 268 dagen; de helpers 342 pd. par.; de zagers 36 dagen. Einde augustus werd de sluis geruimd en enige tijd bewaakt.

Men kocht het volgende hout tussen Baafmis en Kerstdag : 4 stansoenen van het Wilde Water; 12 stansoenen van Chimay; 27 taliebalken van Chimay; 3 uitdragende balken van het Wilde Water; 100 tienvoethouten, 4 middelhouten¹⁹. Scheerbaert kreeg 7 1/2 pd. par. om een groot deel van de opgenoemde stukken „te voerne van Brugghe te Zwankendamme”. Het hout werd in 20 voer „van Zwankendamme ter sluis” gebracht. Verder nog enkele kleinere posten : 3 pd. par. „om de vilen te scerpene, ende om roet die heye mede te smerne, ende smaer omme poecpots, ende beseme”; 3 pd. par. „om moest huwele mede te mossene”²⁰; 600 pond ijzer. Hierboven ontmoeten we voor het eerst de heie. De ontvanger specificceert immers zelden het werk van de heiers. Hun werk zit steeds in het totaal van de werkdagen vervat.

Het loon van de werklieden in de bedoelde termijn : 200 dagen voor de timmerlieden; 288 dagen voor de helpers; 29 dagen voor de zagers; 2 mannen die 3 dagen werkten „om de sluuse te rumene binnen, ende die boeme ute te doe-ne”. Tussen Kerstmis 1363 en Pasen 1364 werkten de timmerlieden nog 52 dagen „ter noordsluis”. Tenslotte weze nog gemeld dat het waterschap in 1362 een nieuw sluishuis gebouwd heeft op een perceel, waarvoor het een jaarlijkse cijns van 2 1/2 pd. gr. moest betalen. Het oude sluishuis werd in 1363 afgebroken. De afbraak bracht 12 pd. par. op²¹.

2. De vaarweg van Brugge naar de Eiesluis

We spreken niet over het timmerhout, dat het waterschap kocht om bruggen te bouwen of goten te maken. We sommen alleen de stukken op, die de sluismeesters zich aanschafte om een of ander deel van de Eiesluis te herstellen. De aangehaalde hoeveelheden verplichten ons aan te nemen dat de sluis een omvangrijk gebouw was. Anderzijds menen we dat het nieuwe sluishuis meer ruimte bood als werkplaats en als stapelplaats. Af en toe werden daar onderdelen van bruggen en goten getimmerd, die men van daaruit ter bestemming voerde.

De Eiesluis betekende steeds weer een lastpost. Tussen Pasen en Baafmis 1365 kochten de sluismeesters een massa hout bij P. Hoste : 1. van het Wilde Water, 12 uitdragende balken, 6 taliebalken, 9 stansoenen, 12 'payemente', 6 pd. 4 sch. par. per stuk; 2. van Chimay, 22 uitdragende balken, 9 taliebalken, 12 stansoenen; 3. verder, 7 'bracoene', 1 pd. 3 sch. par. per stuk; 8 kepers x 5 gr.; „100 berderen omme mede te tinglene”²², samen 26 pd. par. De sjouwers te Brugge ontvingen 17 1/2 pd. gr.

De ontvanger noteert de volgende uitgaven aangaande het vervoer van de zojuist opgesom-

de stukken : 62 pd. 13 sch. par. aan Scheerbaert „van desen hout te voerne van Brugghe ter sluus”; 12 pd. par. aan Jan f. Maes „omme t hout met sinen perden te Zwankendamme over te slepene, ende ter sluus up te slepene”. Zeven mannen hielpen 4 dagen lang „t hout te Zwankendamme up te slepene, ende ter sluus up te doene”. We zagen reeds dat Scheerbaert in het voorjaar van 1363 een hoeveelheid hout naar de Eiesluis bracht. Dank zij de pas opgesomde details weten we hoe die karwei verliep : de stukken per schuit voeren van Brugge naar Zwankendamme; daar het hout met paarden over de dam van de overdrag trekken; met schuiten verder varen in de watergang tot de Boudin Meitins Sluis en in de West-Ede; tenslotte bij de Eiesluis de balken weer met paarden uit het water slepen.

De aangekochte stukken hout dienden „omme de houde crebbe²³ te voersiene ende te knietunene²⁴, om tlier²⁵ te vulmakene ande zuutside van der sluus”. Vijf timmerlieden en 5 helpers werkten elk 70 tot 80 dagen, de zagers van Laureins de Zopper samen 45 dagen; men heeft 1994 pond 'yser verbesicht'. In de periode tussen 15 augustus en 25 september geraakte de sluus tot vijf keer toe verslibd. De ontvanger noteert de naam van de tientallen personen die hielpen ruimen. In totaal hebben 171 personen samen 396 dagen gepresteerd; dagloon 2 of 3 gr. Ondertussen hielden 4 mannen elk 4 nachten de wacht bij de sluus; loon per nacht 3 gr.

In de termijn Baafmis 1365 - Lichtmis 1366 kocht men nogmaals tientallen balken „om de sluus te voersiene ende nieuwe crebbe te voeghene, ende een nieuwe ghebint” : 7 uitdragende balken en 9 'paymente' van het Wilde Water; 8 uitdragende balken, 12 taliebalken en 12 stansoenen van Chimay; 100 berden. Scheerbaert kreeg 36 1/2 pd. par. „van desen hout te voerne van Brugghe tot Zwankendamme,

ende ter sluus”; „Jan Wegghe ende sine gheselle” 6 pd. par. „omme t hout te Zwankendamme up te slepene, ende ter sluus up te doene, elc met 2 peerden”; 7 personen hielpen 2 dagen „t hout te Zwankendamme over te slepene ende ter sluus up te doene”; 5 timmerlieden werkten gemiddeld 50 dagen²⁶.

Aangezien de termijn Lichtmis - Pasen 1366 ontbreekt, stappen we dadelijk naar de periode Pasen - St.-Jansmis 1366 over. Eerst werkten 7 mannen 2 dagen „omme joken²⁷ te rechtene in die oude crebbe”. Vervolgens beschrijft de ontvanger de tweedaagse karwei „als men de sluus verslouch” : 2 timmerlieden en 13 helpers timmerden aan de sluus; er waren 2 boeren die elk 1 paard „t clyt der toe haelden”, en 2 knechten „die de paerde loeden”. Men kocht „2 kercsparren²⁸ om bomen in de sluus te legghene”, 4 pd. par. per stuk.

Op een zaterdag tussen Pasen en St.-Jansmis van 1366, waarschijnlijk in juni, was het bestuur van het waterschap samengeroepen „up de sluus”. Er werd „ghecuert den waterganc te verdelve”. De sluismeesters trokken naar Brugge en kochten daar hout „omme de dammen mede te makene van den waterghanghe” : 8 uitdragende balken van Chimay, „om of te snidene planken daer men de damme mede maken zoude”, 17 pd. 3 sch. par. per stuk; 20 staanders, 21 gr. per stuk; 5 staanders, 28 gr. per stuk; 100 tienvoethouten tegen 28 pd. par.

Scheerbaert voerde dit alles „van Brugghe ter sluus”. K. Vercelien en K. Harte ontvingen 5 pd. par. „om t hout met haren paerden te Zwankendamme over te slepene”, en 4 pd. par. om het „ter sluus up te slepene”. Zeventien mannen hielpen 1 dag „t hout te Zwankendamme up slepene ende ter sluus up te doene”. De sluismeesters maakten 'voorwaarden' met de werklieden, die de dammen zouden bouwen. Daarop werkten de timmerlieden, de zagers en

de handlangers verscheidene dagen, en gebruikte men 375 pond ijzer.

Terwijl de dammen geplaatst werden, die de watergang moesten droog houden, hielden de sluismeesters een vergadering met 'delfmeesters', waar „men scampelioen²⁹ gaf daer men den waterganc na wilde ghemaect hebben”. Landmeter Pieter De But mat de lengte van het werk 133 3/4 R (515 m). Daarna werd „den waterganc besteed”, tegen 27 pd. par. per roede, en de sluismeesters „maecten lyfcoop³⁰ ieghen die ghone die den waterganc verdelfven zouden”.

De watertoevoer uit het achterland werd afgesneden. Vier personen werkten 1 dag „om die sluus te verslane in den Evendyc, om den waterganc te ghereedene van zinen watre”. Het graafwerk werd in het zomerseizoen verricht. Er waren drie boeren, o.a. Hektor van Spetelingwerve uit Heis, die schade leden in hun veldvruchten, omdat „haer coren besturt was metter muedere van den watergange”. Op de bemodderde stroken stond er tarwe, haver, viten en 'cruut'³¹.

De ontvanger geeft geen enkele topografische of toponimische detail, weermee men het delfwerk dadelijk zou kunnen lokalizeren. Maar uit het feit dat hij de waterloop, die moest hergraven worden, gewoon de watergang mag noemen, leiden we af dat de belangrijkste afvoerweg van het waterschap bedoeld wordt. Trouwens de prijs per roede bewijst dat het niet om een tweede-rangwaterloop gaat. De hoofdwatergang van Eiesluis bestond toen uit de volgende onderdelen: 1. de Lange Watergang die het water van de streek tussen de Gentele en de Lisseweegse Watergang bracht totaan de Evendijk ten noordwesten van Zwankendamme; 2. de dijkgracht langs de Evendijk tot de Boudin Weitin Sluis; lengte 2.700 m; 3. de West-Ede tot de Eiesluis, lengte ca. 1.500 m.

Het kan niet anders of de boven genoemde „sluus in den Evendyc” is de „Boudin Moytins sluus”, die reeds in de rekening 1357-58 vermeld wordt. Verder wijzen we erop dat de palen en de planken, die moesten dienen om dammen in „de watergang” te bouwen, naar het sluishuis gevoerd werden. Deze argumenten en andere details sporen ons aan — hoewel we het absolute bewijs niet kunnen leveren — dat in de zomer van 1366 een stuk van de West-Ede uitgegraven werd. Verder wijzen we erop dat de genoemde waterloop niet alleen als hoofdwatergang diende, maar ook als vaarweg naar de Eiesluis.

Einde november sloeg een felle storm de Eiesluis vol slib. De ontvanger betaalde 3 gr. aan 234 personen, „die de sluus rumeden up sente Andries dach” (30 nov.). Onder die vele helpers waren er ongetwijfeld ettelijke bewoners van Heis. Verder zien we dat een paar bruggen en goten „van der noortsluus, daer si ghetimert waeren”, naar hun bestemming gevoerd werden. Het is dus wel duidelijk dat men het nieuwe, ruimere sluishuis als bergplaats en als werkplaats gebruikte. Dit sluishuis stond bij de Noordsluis, op een perceel binnen de zeedijk.

Tussen Kerstmis 1366 en Pasen 1367 kocht het waterschap bij P. Hoste hout „om de crebbe de verziene ende om 1 ademgat te boyene (= boeten) ende 1 cruce te makene”: 1. van het Wilde Water, 3 balken, 3 taliebalken en 6 stansoenen; 2. van Chimay, 7 balken, 5 taliebalken en 6 stansoenen; 3. 6 'paymente' van 30 voet, 8 brakoenen en 30 tienvoethouten. Het vervoer van Brugge naar de Eiesluis verliep helemaal over water. Daarna hebben de timmerlieden, de zagers en de helpers tientallen dagen gewerkt om de krib en het ademgat te herstellen³².

Op 13 juli 1367 kochten de sluismeesters bij P. Hoste een grote hoeveelheid hout van Chimay „om te vermakene die dueren in Kouhoud

sluus ende t lier voor die sluus daer t windaes staed", en verder drie bruggen : 18 uitdragende balken, 14 taliebalken, 44 stansoenen en 42 'paymente' van 30 voet. Vier personen hielpen vijf dagen lang om „dit hout te Zwankendamme te ladene up die waghene". De ontvanger huurde paarden „om dit hout van Zwankendamme met waghene ter sluus te voerne"; er waren 40 ladingen; prijs 1 pd. par. per 'voeder'. Een deel van het aangevoerde hout werd door de timmerlieden gebruikt „als men die sluus verslouch". Tegelijk waren er twee karren, „die t clyt haelden ten zelve werke".

Op 25 augustus „zo namen sluusmeesters houd van Symay" : 18 uitdragende balken; 9 taliebalken; 17 stansoenen; 20 'paymente' van 30 voet; 6 brakoenen; 6 kepers, 3 gr. per stuk; 4 tienvoethouten. Deze stukken werden door Scheerbaert naar Zwankendamme gebracht. Het vervoer naar de sluis geschiedde „met waghene" : 23 voer. Op 10 oktober werkten twee boeren, „als die sluus anderwaerven versleghen was, als zoe huut gherumet was met der vloed van der zee, om clyt daer toe t haelne met paerden".

Enkele uitgaven voor de heie : 11 pd. par. voor 120 pond „kempins garins (= hennep-garen) om reepe of te makene in die heye te bezeghene"; 1 pd. par. „om dese reepen te makene"; 14 sch. par. „van smare te bezeghene in die heye". Op 16 oktober leverde P. Hoste 61 tienvoethouten. „Dese borde" werden naar Zwankendamme gevlot, en vandaar per wagen naar de sluis gebracht. De zee belette opnieuw de uitwatering : „up sinte andries werd die sluus gherumet". De rekening geeft een lijst van 74 mannen en 27 jongens die één dag werkten om het slijk weg te krijgen. Daarna hield men 8 nachten de wacht bij de sluis.

Het gekochte hout diende om de leuning aan de sluis en om de nieuwe kribbe te voltooien.

De prestaties van einde augustus tot Kerstdag : 4 timmerlieden samen 342 dagen; 8 handwerkers samen 430 dagen; de zagers van L. de Zopper 69 dagen; de smeden gebruikten 1200 pond ijzer. De laatstgenoemde balken en planken volstonden nog niet „om te vulmakene t lier binnen voor die sluus, ende t windaes al daer te verzekerne, ende bet (= meer) te verziene die cribben buten". Daarom kocht men op 3 februari 1368 hout van Chimay bij P. Hoste : 13 uitdragende balken, 14 taliebalken, 27 stansoenen en 30 'paymente' van 30 voet; totale som 808 pd. par.

De sjouwers te Brugge kregen 9 pd. par., en Scheerbaert 33 pd. par. om de vele stukken „van Brugghe te Zwankendamme te voerne, ende voord van Zwankendamme toter sluus"³³. Hier moeten we even de aandacht vestigen op het vervoer van het timmerhout. Scheerbaert vlotte sommige ladingen van Brugge tot aan de Eiesluis. Dit kon hij vooral in de winter doen. Andere ladingen werden van Zwankendamme uit over land naar de sluis vervoerd. De reden daarvan is te vinden in het feit dat de plaatselijke watergangen in het droge seizoen, d.w.z. in de zomer en het najaar, niet bevaarbaar waren. Zo zal men zien dat Scheerbaert in de winter 1368-1369 opnieuw van Brugge naar de Eiesluis kon varen.

3. Nieuwe deuren in de sluis

In het voorjaar van 1368 was het weer nodig dat „men die sluus verslouch". Gedurende de zomer werden vier ladingen balken en planken gekocht, die vooral dienden om bruggen te vernieuwen. Het vervoer gebeurde telkens over water tot Zwankendamme, en verder over land naar het sluishuis. De ontvanger noteert ook enkele uitgaven om het dak van „tsambachts huus" te herstellen : 4 pd. par. voor 100 „scoe-

ve gleys"³⁴; 1/2 pd. par. voor 300 bandroeden; 1 pd. par. voor 300 'duimbande'; 3 pd. par. voor 'de deckere' die 2 dagen werkte.

Tussen Kerstdag 1368 en Pasen 1369 leverde P. Hoste een massa hout, „om de sluus te versiene ende om d oude crebbe ter zeewaert te vermakene, ende joke te legghene": 1. van het Wilde Water, 18 uitdragende balken, 18 taliebalken, 20 stansoenen, 20 'paymente'; 2. van Chimay, 18 uitdragende balken, 18 talien, 16 stansoenen, 16 'paymente'; 3. 10 middelhouten van 30 voet; 4 'groete sparren', 4 pd. par. per stuk; 'cleene sparren', 8 gr. per stuk; 6 brakoenen, 4 gr. per stuk; 100 „berdere mede te tinghelene", samen 40 pd. par. Totale som : 1951 pd. par.

Ziehier de aktiviteiten om deze vele stukken te vervoeren en te verwerken. Scheerbaert kreeg 85 pd. par. om het hout te vloten „toter sluus", Klaas f. Jans en Jakob f. Maes 10 1/2 pd. par. om de stukken te Zwankendamme over te slepen; daarbij hielpen 8 personen 6 dagen lang. De genoemde twee boeren ontvingen 6 pd. par. om het hout „up te slepene ter sluus"; de 8 helpers werkten daar 4 dagen. Timmerman P. Vranke presteerde 80 dagen tegen 7 gr., Rike Pieters evenveel tegen 6 gr., 6 helpers samen 384 dagen, de zagers van L. de Zopper 68 dagen tegen 11 gr. Er werd in de bedoelde termijn 2.300 pond ijzer gebruikt.

In dezelfde periode veroorzaakten drie stormen moeilijkheden met de afwatering : 1. 196 personen „die de sluus ruunden daechs na nieudach"; daarna hield men 20 nachten toezicht „ter sluus"; 2. 81 personen, „die de sluus ruunden donredaechs na onse vrouwe lichtmis"; terzelfdertijde herstelden 10 mannen het gebouw; daarna waren er 15 personen „in die sluus metten ghetide van der nacht"; 3. 11 personen reinigden de sluus op de zaterdag, zondag en maandag „vor grote vastenavond"; tegelijk

waren er 12 die de sluus weer in orde brachten, en daarna 15 die 3 nachten waakten, 6 gr. per nacht.

Het kaarslicht en de bezems die bij dit vele ruimwerk gebruikt werden, kostten 3 pd. par. Tenslotte noteert de ontvanger enkele uitgaven aangaande de heien : 213 pond „garins reepe of te makene", 1 gr. per pond; 2 pond „smaers om die heyen mede te smaerne", 5 sch. gr. per pond; 14 'heyers' werkten samen 80 dagen³⁵.

Niet alleen in het winterseizoen geraakte de sluus vol slib : „ynt beghin van den zomere" van 1372 waren er 15 personen die 2 dagen „de sluus rumeden", 3 timmerlieden en 6 handwerkers „die de sluus holpen verslaen", 9 paarden „die t clyt voerden". Het werk in het sluisgebouw bracht nog een uitgave mede : Pieter Steilin kreeg 2 pd. par. „van enen scepe te halene te Joes van Wulfsberghe³⁶, daer men in die sluus mede voer, ende weder te voerene".

Men kocht balken en planken om „de sluus, die legghet in den dyc bi Jacop Buten", d.i. de Koppesluis, helemaal te vernieuwen. Er waren mannen die, „die houde sluus hute daden als soe quaet worden was". 'Heyers' en timmerlieden herbouwden het sluisje. Het heiwerk in de Eiesluis en in de Koppesluis kostte in de termijn Pasen-Halfoogst 1372 verder nog 13 pd. par. nl., „omme heyen, reepe ende andersins int ambacht (= sluishuis) te beseghene, ende om smeer". Een paar posten wijzen op het zuiveren van enkele niet gesitueerde aders : „van riede te snidene; van reidene"³⁷.

De winter 1372-73 bracht weer stormgeweld. De rekening bevat een lijst van 175 personen „die de sluus rumeden saterdaghs na sinte Andries dach". Daarna leverde P. Hoste hout : 3 uitdragende balken van Chimay; 4 taliebalken; 7 stansoenen; 25 berden; '3 standaerde', 3 pd. par. per stuk. Scheerbaert vlotte de stukken „tote sambochts huse". Er waren 5 per-

sonen „die t hout te Zwankendamme hoverdaden, ende ten huse weder up”. Vier timmerlieden werkten samen 108 dagen. De ontvanger vermeldt tenslotte 21 personen die op 15 en 16 maart 1373 „de sluus rumeden”³⁸.

De rekening 1374-75 bevat verscheidene interessante details betreffende de samenstelling en het onderhoud van de Eiesluis. In de termijn Pasen-Halfoogst 1374 staat vooreerst de tweedaagse karwei „als men die sluus versloegh”, waarbij 4 timmerlieden en 4 handwerkers hielpen; er waren twee „paerde die t clyt haelden daer men se mede versloegh”.

Op 14 mei werd hout gekocht bij P. Hoste : 12 brakoenen van 24 voet, 6 pd. par. per stuk; 12 brakoenen van 18 voet, 3 pd. par. per stuk; 9 „stic houts die houden 24 screve”³⁹; 2 1/2 pd. par. 'de screve'; 13 'paymente' van 24 voet, 41 gr. per stuk; 9 'hupperhoute', 1 1/2 pd. par. per stuk; 16 „stic houts die houden 41 screve”; 25 „rowe berde”; 13 planken, 2 1/2 pd. par. per stuk; 2 „sperren te leedren (= ladders)”, 4 gr. per stuk. Jan Gosyns kreeg 16 pd. par. om dit hout naar Zwankendamme te brengen; 11 boerenwagens voerden het „tote den sluus huse”, 9 gr. per voer.

Het was tijd dat men een paar gebinten en deuren vernieuwde. Maar de sluus moest eerst droog gelegd worden : 5 spadelieden hebben samen 56 dagen „ghewrocht ter sluus omme die sluus droghe te makene, ende drie dams, twee binnen ende 1 buten voor die sluus”, 4 gr. per dag. Een paard van Andries Batyn hielp 4 dagen „omme t clyt te aelne daer men de dams of maecte”, 5 gr. per dag. Na de bouw van de drie dammen waren er 7 personen, „die ter sluus hoerden ende de sluus droeghe hilden bi nachte ende bi daghe”, samen 108 dagen, 4 gr. per dag. De ontvanger heeft bovendien 8 pd. par. „den kindren ghegheven in hovescheden⁴⁰ diere hoerden bi nachte ende bi da-

ghe”. De manden en de 'hoesvate' kostten 3 pd. 13 sch. par.

Terwijl het sluisgebouw droog gehouden werd, kwamen er 5 timmerlieden, „die dit hout verwrochten ende de ghebinde in daden in de sluus”. De zagers presteerden 26 dagen, 16 gr. per dag; de handwerkers 52 dagen, 4 gr. per dag. Men gebruikte 474 pond ijzer, „daer de nieuwe dueren mede ghebonden ende ghepint⁴¹, ende daers noet was”, 2 gr. per pond. Tenslotte betaalde de ontvanger nog 48 pd. par. „om dese drie dams hute der sluus te doene”, en schonk hij 2 pd. par. „den kindren in hovescheden die de dams ute deden”.

In de termijn 15 augustus-Kerst 1374 kocht het waterschap bij P. Hoste hout om de nieuwe deuren verder te voltooiën : 7 „stic die houden 24 screve”; 26 „stic houts”, 2 pd. par. per stuk; 8 planken; „1 stic houts om de nieuwe dueren of te makene, dat hilt 6 screve”. Jan Gosyns kreeg 8 pd. par. „van voerne met scepe tote Zwankendamme”. Er waren 5 „andwerkers die dit hout loeden up de waghene te Zwankendamme, ende ontloeden tsambachts huse”. Het vervoer over de weg omvatte 10 voer. Daarnaast kocht men 2 „stic houts in t dorp te Heis”, samen 13 sch. gr.

Het aangekochte hout diende niet uitsluitend voor het herstellen van de sluus, aangezien de zagers samen 24 dagen „dit hout sagheden ten dueren ende ten brugghen”, 16 gr. per dag. De prestaties bij het werk aan de sluus : 3 timmerlieden „die dit hout verwrocht hebben, ende de 3 nieuwe dueren in daden, ende de houde huut daden, ende waecten ende wrochten bi daghe ende bi nachte”, 8 gr. per dag; 3 handwerkers hielpen samen 77 dagen, 4 gr. per dag.

Om het binnenwerk van het sluisgebouw gemakkelijker te kunnen controleren, heeft het waterschap „1 scepelkyn ghekocht te Roemscapelle, daer men mede in die sluus voer om die

sluus te besiene"; prijs 13 pd. par. Michiel van Spetelingwerve kreeg 1 1/2 pd. par. „van den scepelkine te aelne te Roemscapelle, daer men mede in de sluus voer, ende te bringhene tsmabachts huse". Deze schuit werd ongetwijfeld per wagen vervoerd. Een najaarsstorm spoelde een ademgat van de sluus weg. De post „van den ademgate dat wegh ghevloeit was al te Heis in den groeten wynt", meldt dat het afgerukte houtwerk op 2 wagens naar het sluisgebouw teruggehaald werd.

In de zomer 1374-75 werd „ghedolven den waterganc vanden Hevendike tote Lisseweghe", 10 sch. par. per roede, lengte 1225 R of 4.700 m, d.i. ongeveer de afstand van Boudin Meitin Sluis tot de dorpskom van Lissewege. Andere werklieden groeven in een ader, „die comt tot in den selven waterganc", 4 gr. x R, en in een watgang „bezuden Huutkerke". Overigens besteedt het waterschap weinig aandacht aan het reiten.

De storm op de zaterdag vóór St.-Lucia (= 13 dec. 1374) verplichtte de sluismeesters nogmaals alle beschikbare krachten op te trommelen: 1. 65 personen, waaronder 7 kinderen, „die wrochten ter sluus als soe gheruumdt was, ende die t sant verscoten buten der sluus", samen 88 dagen, 3 gr. per dag; 2. 65 personen „die die sluus ruumden binnen bi daghe", 204 dagen, 6 gr. per dag; 3. 60 personen „die wrochten in die sluus bi nachte tusschen den ghetiden", 143 nachten, 6 gr. per nacht; 4. 22 personen werkten 1 dag „ter sluus na dat se gherumt was", 6 gr. per dag; 5. 3 timmerlieden presteerden samen 14 dagen en nachten „binnen der tyt dat men die sluus ruumde", 8 gr.; 6. de handwerkers 8 dagen en 4 nachten, 4 gr.

Tussen Kerstmis 1374 en Pasen 1375 werd het vernielde mangat herbouwd. P. Hoste leverde: 5 taliebalken „daer t ademgat ghe-

maect was dat in den groeten wint of woey, ende wegh vloeide". Jan Gosins bracht de stukken naar Zwankendamme, en Klaas Vercelien voerde die op 4 wagens naar het sluishuis. De prestaties: 3 timmerlieden „die dit hout verwrocht hebben ten adem gate ende daers nood was", elk 15 dagen; 2 helpers elk 15 dagen; de zagers samen 6 dagen⁴².

4. De Eiesluis wijkt niet voor het tempeest van 12 november 1376

Op 19 mei 1375 bekeken de sluismeesters „den noot van der sluus, waer men helpen mochte bede buten ende binnen", en de volgende dag kochten ze een massa hout bij P. Hoste: 28 'paymente' van 24 voet, 30 gr. per stuk; 14 'paymente' van 30 voet, 44 gr. per stuk; 2 „huutdraghende balken, daer men planken of zaghede mede te lukene de sluus binnen ende buten", 12 sch. 6 gr. per stuk; 13 middelhouten, 18 gr. per stuk; 9 'hupperhoute', 9 gr. per stuk; 6 brakoenen, 6 gr. per stuk. „De pynres die dit hout te watere daden", ontvingen samen 8 pd. par.; Jan f. Gosyns, „den scipman die dit hout voerde van Brugghe tot Lisseweghe" 16 pd. par.; 5 personen, die 6 dagen lang „dit hout up slepeden te Lisseweghe", 4 gr. per dag. Drie boeren hielpen met hun paarden en wagens om dit hout „te menene van Lisseweghe tote tsambachts huse".

Drie timmerlieden, „die dit hout verwrocht hebben ter sluus, ende die stillen en die ghebinden in daden buten der sluus, ende de crebbe loken", presteerden samen 58 dagen, 8 gr. per dag; 6 helpers samen 91 dagen, 4 gr. per dag; de zagers 17 dagen, 16 gr. per dag. De sluismeesters verteeden 3 sch. 4 gr. „doe men coop maecte van yser ter Does", en dan werd 485 pond „yser verbeseget ter sluus". Hier en in een paar volgende rekeningen vermeldt de

ontvanger de herkomst van het gekochte ijzer, nl. de smisse van de Abdij ter Does. In de voorgaande rekeningen, die bewaard gebleven zijn, wordt niet medegedeeld waar het waterschap zijn ijzer haalt, maar we mogen wel aannemen dat Ter Doest meestal de leverancier was.

Op een niet nader bepaalde dag in het voorjaar in 1375 deed het waterschap onkosten „als de sluus verslegghen was”. Ziehier de prestaties „van den verslach plancken te makene, van nieuwen plancken die ten sluushuse ghezaghet waren van tsambachts hout, ende van den knietunen beneden voer de verslach plancken”, 2 timmerlieden; „van den clyte te voerne daer de sluus mede verclyt was”, 5 boeren; 10 spadelieden hielpen de aarde laden. De ontvanger betaalde 7 gr. voor „5 mande daer de steene mede huter sluus ghedreghen waren”.

Tussen Baafmis 1375 en Lichtmis 1376 werkten 3 timmerlieden samen 117 dagen „ter sluus ende t scaepkot, ende de planken an sloghen buten ende binnen der sluus, ende dat cruce maecken dat wech ghevloet was, ende dat hoghe adem gat maecken”. Hier vernemen we dat het waterschap een schapestal onderhield. Deze stond heel waarschijnlijk bij het Sluishuis. We vragen ons echter af wiens schapen in die stal schuilden. Geen enkele rekening van de 14de eeuw laat immers blijken dat de watering Eiesluis aan schapeteelt deed, of dat het waterschap de zeedijk aan een schapeboer verpachtte.

Omstreeks 20 november 1375 wierp de zee de sluus vol zand. Het waterschap mobilizeerde de weerbare gelanden: 1. 136 personen „die de sluus ruumden ende t sant verscoten buten der sluus tsmaendaghes vor sente Clements dach”, elk 4 gr.; 2. 46 „kinder die t sant verscoten buten der sluus”, 2 gr. per kind; 3. 46 personen „wrochten in de sluus onder, bi da-

ghe”, samen 155 dagen, 4 gr.; 4. 62 personen „wrochten bi nachte in de sluus”, 181 nachten, 6 gr.; 5. 2 timmerlieden en een paar handwerkers hielpen 2 dagen. Men betaalde 4 pd. par. voor 12 pond „kaersen, die verbernt waren doe men de sluus ruimte”, en 10 gr. „van manden die men besighde in de sluus”⁴³.

In de zomer van 1376 verrichtte het waterschap enkele karweien aan de sluus. Er waren 27 personen „die de sluus ruumden” omstreeks 1 juli, en daarna 9 personen „die de sluus verwaerden nachts”. Vijf mannen hielpen „als die boem huut ghedaen was”, 3 „van den boeme in te leghene”. In de bedoelde periode werkten 4 timmerlieden samen 66 dagen „in de sluus”.

Einde september kocht men bij P. Hoste hout „om de crebbe van der sluus te makene”: 11 balken, 2 talien, 16 planken, 7 staanders en 3 sparren; totale som 499 pd. par. Een week later leverde P. Hoste nog hout om „buten an de sluus te besegghene”: 3 talien, 12 stansoenen en 60 „berde de musselbanc mede huut te doene ende de hademgate mede te tinghelene”. De twee kopen hout werden in 25 wagenladingen van Zwankendamme naar het Sluishuis gevoerd.

Vervolgens hebben de sluismeesters „den musselbanc besteidt” aan Matthijs van Esen. Deze verrichtte, samen met 20 arbeiders, de karwei „van der musselbanc hute te doene vor de sluus”; ze werkten samen 89 dagen. De term „ute doene” kan hier niet betekenen wegdoen, aangezien er hout bestemd was voor de bedoelde karwei. Trouwens de Mosselbank wordt in 1379 nog vermeld. Het werk van M. van Esen bestond ongetwijfeld uit het volgende: de Mosselbank, die dreigde onder het slib te verdwijnen, met de bedoelde planken hoger opwerken.

In de termijn Baafmis-Kerstdag 1376 eiste de sluus veel zorgen en herstellingen. Begin oktober „was de boem inghedaen”. Begin november werkten 6 mannen 2 dagen „die t zand up

ruumden van den scaepkote, ende die t clyt stampeden an de nieuwe loke buten an de crebbe". „Donredaghes na den groeten storm", d.w.z. op 14 november, begonnen 68 personen de sluis te ruimen, samen 192; het werk werd 's nachts voortgezet : 40 personen presteerden 84 nachten.

Het sluisgebouw had aan het tempeest van 12 november weerstand geboden, maar de ontketende zee had een groot deel van het buitenwerk afgespoeld. De ontvanger huurde vijf wagens om het hout „te haelne dat of te broken was van der sluis, ende ghevloet was ten 5 husen in de groete vloet". Het vissersdorpje Vijfhuizen bevond zich 5 km ten oosten van de Eiesluis, bij de monding van de Reigaarsvliet⁴⁴.

Op 16 november kocht men hout bij P. Hoste om de beschadigde sluis bij te werken : 2 balken van Chimay x 12 sch. gr.; 15 'paymente' van 30 voet x 5 sch. 6 gr.; 5 staanders x 5 sch. 4 gr. Verder vinden we een lijst van 170 personen „die de sluis begonsten te rumene tsmaendaghes naer sente Katelinen dach", d.i. einde november. Dezen presteerden 812 dagen en 696 nachten; som van het uitbetaalde loon : 1121 pd. par. Aan de sluismeesters, die „bi nachte ende bi daghe" het ruimingswerk leidden, werden 46 pd. par. verblijfsonkosten vergoed.

In de termijn Baafmis-Kerstdag 1376 noteerde de ontvanger de volgende prestaties : de zagers 21 dagen; de timmerlieden 324 dagen en nachten; de helpers 158 dagen en nachten; de wakers 13 nachten. Het meeste nachtwerk werd vanzelfsprekend gepresteerd in de periode die volgt op de grote storm. De heiers worden eenmaal uitdrukkelijk vermeld : „andwerkers die heyeden". Het gebruikte materiaal : 500 pond ijzer; „een sestendeel smaers daer t windaes ende de heye mede ghesmaerd was", 1 1/2 pd. par.; „van kanepe daer of dat men reepe

makede daer men mede heyede", 6 pd. par.

In de week vóór Palmenzondag van 1377 spoelden de golven een deel van de buitenverschansing uit; en dreven steenbrokken in de sluis : 7 personen werkten 2 dagen toen de „steene huter sluis ghedaen" werden; de ontvanger betaalde 1 pd. par. „omme manden de stene mede huut te draghene". Turf werd losgewoeld uit het strand : 2 personen „die de sluis rumeden cleene vastenavende van den daringhe". De slagbomen van de sluisdeuren speelden af en toe parten : 3 personen „die den boem haelden buten dunen in widdonderdaghe, ende vrindaghes weder in daden". Tenslotte vat de ontvanger het werk van Jan f. Gosyns, „den scipman", samen. Deze kreeg 34 pd. par. „van houte te voerne van Brugghe te Zwankendamme binnen al den jare"⁴⁵.

Op 8 mei 1378 kochten de sluismeesters vele balken, staanders, planken en sparren. Jan f. Gosyns bracht de stukken naar Zwankendamme, en 14 wagens voerden het vandaar „tote sluushuse". Het hout werd gebruikt om enkele nieuwe goten te timmeren en om de sluis te vermaken : „de sluis van den nordende in toten nordersten ademgate ontaerd, boven ende an beeden ziden de planken af ghedaen, ende verclyt en verplanct, de sluis buten verknietuund ende binnen verlokten, de sluis boven vertinghelt, vermost ende verpect⁴⁶, ende de sluis weder gheaerd, ende de sluis verslegghen".

De prestaties bij deze karwei : 3 timmerlieden, samen 48 dagen; 1 helper 48 dagen; 15 „spadelieden die daerde af ruumden ende sluis weder aerden"; 3 personen „die t clyt voerden". Het gebruikte materiaal : 16 pd. par. „pic ende mos"; 6 pd. par. „besemen, manden ende oosvate".

Op 17 juli 1378 kocht men hout bij P. Hoste om „t ooghste ademgat mede te verstidene, de sluis mede te versiene binnen, de damme mede

te makene, ende bruggen mede te makene"; 3 uitdragende balken, 15 sch. gr. per stuk; 9 stansoenen, 6 sch. 8 gr. per stuk; 4 'paymente' van 30 voet, 4 sch. 6 gr. per stuk; 11 staanders van 16 gr.; 8 staanders van 12 gr.; 4 staanders van 33 gr.; 12 'rechters'⁴⁷ van 12 gr.; 8 bra-koenen van 8 gr.; een „alf ondert bord", samen 24 pd. par. Het vervoer gebeurde op dezelfde manier als bij de vorige gelegenheid.

De genoemde stukken hout waren bestemd om enkele werken uit te voeren, die de ontvanger als volgt specificceert: „den dam ghe-maect vor de sluus, de sluus uutgheoost ende ghedroghet, de wase uter sluus gherumet, 6 paer doren vermaect, verspanght, verpind, ende dandre verspanght, de sluus binnen vernaghelt ende verplanckt, de lecsamen (= lekken) ghe-stopt, tooghste ademgat verstyed ende anders de sluus voorzien daers nood was".

Ziehier de vele arbeiders, die een dam bou-wen om de sluus aan de zeezijde af te sluiten, en die de deuren maakten: de zagers 8 dagen; 4 personen „die den dam maecten betzuuden ieghen den houc ende de musselbanc, ende d aerde uutghedraghen", elk 2 dagen; 15 perso-nen „die den dam scoten ende aerde uutdrou-ghen", samen 197 dagen; 8 personen „die den dam scoten ende t water uutoosden ende de wase (= slijk) uutdroughen, ende uutwonden nordersten ademgate", samen 87 dagen; 3 timmerlieden „die den dam maecten ende ande sluus wrochten", elk 50 dagen; 1 handwerker, 50 dagen; 12 personen „die nachts waecten", samen 132 nachten.

Het gebruikte materiaal: 1.030 pond „ysers verbesicht an den vorseiden dam"; 10 1/2 pd. par. „om linen, daermen de wase mede ute want ten nordersten ademgate"; 7 pd. par. voor „kaersen, smaer ende mande". De bouw van de dam begon in de laatste dagen van juli, en dit feit bracht een loonconflict mede: „als de

oughst anstac, zone wilden de arbeiders niet werken om 4 gr., en doe werden zi ghehuert om 6 gr. daeghs, ende 3 gr. nachts als zi oos-den". Een paar dagen vóór Halfoogst „zo was t clyt up t nordende vor de sluus af ghevloeit, ende dat was weder verclyt"; 9 personen werk-ten daar 2 dagen. Korte tijd later werd de veurst van het Sluishuis vernieuwd, en „de dore van s ambochts huse" hersteld.

In de winter 1378-79 geraakte de sluus meer dan eens verstopt. Nu eens spoelden de golven slib of turf in het sluisgebouw, dan weer joeg de wind zand vóór de uitgang. Op 13, 14 en 15 december stonden „de sluusmeesters up de sluus ende daden ze rumen". De ontvanger no-teerde een lijst van 212 personen, die samen 267 dagen presteerden. Een paar dagen later werd „de crebbe ghekayt ende ghehooght ieghen de vloghe vanden zande"; 3 personen werkten daar 8 dagen; er werd wat hout en 60 pond ijzer gebruikt. Daarna „was daringh in de sluus ghedreghen, ende die was weder uut gherumt": 4 personen, 1 dag.

In de periode Kerstdag 1378 - Pasen 1379 vergde de sluus werk en onkosten. De rekening vermeldt vooreerst: „de sluus was verworpen met zande"; 9 personen ruimden 1 dag. Op de zaterdag vóór Vastenavond kocht de watering hout bij P. Hoste om een paar bruggen te ma-ken en om „de crebbe mede te verstidene ende te boeyne, ende de ademgate mede te hooghene ieghens de vloghe van den zande": 8 'paymen-te' van 30 voet, 5 sch. gr. per stuk; 2 van 24 voet, 40 gr. per stuk; 9 staanders; 12 planken en 25 barden. De ontvanger heeft 53 pd. par. „ghegheven om een scip daer men t mede voer-de". Het vervoer van Zwankendamme naar de sluus verliep per wagen.

Vervolgens werd „de crebbe verstyed met ioken diere in ghedaen zyn, ende ghehooght, ende t norderste ademgat ghehooght ieghens de

vloghe van den zande". Er waren 9 personen die 1 dag „de stille in hulpen heyen"; 3 timmerlieden presteerden 73 dagen, 1 helper 24 dagen; er werd 100 pond ijzer gebruikt. In de bewuste periode hebben 2 personen 20 dagen lang „de sluus verwaerd, die bome in ende uut ghedaen, als nood was"⁴⁸.

5. De verslibbing hindert de uitwatering

Na Pasen 1384 werd er wat getimmerd aan de sluis, en men haalde enkele karren kleiaarde, „daer de sluus mede verslegghen was". Enkele dagen later „waren sluusmeesters in de sluus ende besaghen de sluus onder ende boven, omme den noet die zoe te doene hadden". „Daer vonden si ghebrecht ant ademgat ende andersyns". Op de vrijdag vóór Hemelvaartsdag begaven de sluusmeesters zich „te Brugghe om hout te coepene ieghen Gillise van der Houtmaersch": 7 uitdragende balken x 12 sch. gr.; 8 talien x 8 sch. gr.; 4 'paimente' van 30 voeten x 42 gr.; 4 stansoenen. Het vervoer van Zwankendamme naar het Sluishuis omvatte 10 voer; er waren 9 personen die 1 dag „hulpen laden ende ontladen". De sluusmeesters gingen „ter Does om vorworde te maekene ieghen den broeder van der smette", en kochten daar 282 pond ijzer.

Bij de boven vermelde inspektie had men gezien dat enkele sluisdeuren een grondig herstel nodig hadden. Het bestuur werd samengeroepen „up de sluus; daer was over een ghe-draghen dat men de Hee ute doen soude, ende de sluus binnen schoene maken soude". Aan de zuidzijde van het sluisgebouw moest een dam gebouwd worden om het water van de Ede buiten te houden.

Men kocht bij G. van de Houtmeers hout „omme den dam mede te makene": 6 „stille van balken"; 2 sparren van 40 voet; 25 „rech-

ters den dam mede te verslane", 8 gr. per stuk; 29 „keperhoute om den dam mede te sterkene", 6 gr. per stuk; 50 „tienvoete houte te berien", 2 gr. per stuk (berries diende om aarde uit te dragen). De ontvanger betaalde 23 pd. 6 sch. par. „den scipman die dit hout voerde van Brugghe te Zwankendamme"; 9 wagens voerden het „tote den sluushuse", 6 gr. per voer; 7 personen hielpen 1 dag laden en lossen.

Omstreeks halfjoest 1384 begon het grote werk aan de Eiesluis. Tientallen personen hielpen dag en nacht de dam bouwen en het werkerrein droogleggen. Al dezen ontvingen 4 gr. per dag- of per nachtprestatie. In de dagen vóór St.-Jansmis waren er 40 personen „die den dam maecten in de Hee, ende hoerden bi daghe ende bi nachte", 252 dagen en nachten; 40 anderen „die de aerde huut droeghen", 265 dagen en nachten.

In „die daghe naer sente Ians dach" presteerden 51 personen 440 dagen en nachten om aarde uit te dragen; 34 „die de sluus droghe hilden ende hoerden ende diese binnen scoene maecten tote den gronde", werkten 313 dagen en nachten; 29 „die t hout wachten ende hoerden bi nachte", presteerden 248 nachten. Ondertussen werkten 2 zagers elk 24 dagen, en de 2 timmerlieden Wouter van Trenten en Kristiaan Beydin elk 38 dagen. Ziehier nog uitgaven voor het materiaal: 36 pd. 13 sch. par. „omme ghesaghede tienvoethoute ende mos om de bilechede (= lekken) mede te stoppene ende te beterne"; 10 pd. 13 sch. par. „omme hoesevate mede te hoeseene"; 20 pd. par. „van kaersen, van manden ende van reepen"; 1560 pond „yser ghehaelt ter Does", 2 gr. per pond.

Zodra de dam in de Ede overeind stond, en het slijk uit de sluis gehaald was, braken de timmerlieden de verrotte stukken uit de deurbinten. Er werden „ghebrocht 12 stile in de sluus te stekene, daer die andre quaet waren

— die waren paymente van balken”, 8 sch. gr. per stuk. De genoemde twee timmerlieden werkten elk 20 dagen als ze „de stile wrochten ende in setten in de sluus”; 5 handwerkers „holpen de stile steken”, samen 56 dagen; 4 personen „hoosden als mer in wrochte snachts”, elk 10 nachten.

Er werden „in de sluus vive doren huut ghe-daen ende vermaect”. W. van Trenten presteerde daarbij 25 dagen, en 7 helpers samen 170 dagen. Men gebruikte 360 pond ijzer, en voor 9 pd. par. „kaersen, linen ende smaer”. Nadat de sluisdeuren allemaal weer in orde waren, werkten 17 personen, „die den dam ute daden uter Hee”.

Terwijl het werk in het sluisgebouw door-ging, „besaghen de sluusmeesters de crebbe buten, ende daden se ontaerden; so was daer vonden dat de planken quaet waren, ende daer waren planken ghekocht”. Men bracht dit hout in 4 wagenladingen. Ook werden „voor de sluus an beeden ziden de lysten ende lieren ghemaect”. Dit werkje kostte 25 pd. par. aan planken, en 3 pd. par. aan ijzer. In de zomer van 1384 stooft er veel zand op het noordelijke mangat : 15 personen „die t hademgat ruumden van den zande”, 53 dagen; „daer na so waest t hooghe hademgat verlicht van den zande”; 15 personen, elk 6 dagen.

In de winter 1384-85 „so was de sluus gheruumt” door 158 personen in 1 dag, en door 39 in het daaropvolgende „nacht ghetide”; 13 werkten „des daeghes daer na doe de sluus gheruumt was”, 2 „waecten up de sluus daer na tsnacts”, 4 nachten. „Als de sluus gheruumt was, so vant men ghebrec an de crebbe, dat sloeven ende planken of ghevloeit waren, ende dit zynse diese weder haelden” : 3 boeren met elk 1 wagen. Daarna werden 18 „planken ghekocht omme de crebbe mede te makene”, 4 pd. par. per stuk. Men verwerkte ook 472 pond

„yser an de crebbe”. De prestaties : de 2 reeds genoemde timmerlieden, elk 9 dagen; 8 helpers, 88 dagen. De 2 timmerlieden hebben vervolgens 28 dagen lang „de sluus verwaert ende de boeme huut ende in ghedaen”. Tenslotte vermeldt de rekening nog : „ene banc vor de sluus verworpen, die men rumen moeste”; 25 personen verrichtten die karwei in 1 dag⁴⁹.

In de tweede week na Pasen 1387 kwamen de sluusmeesters samen „up de sluus, ende besaghen wat haer nood was van ghebreke, ende die crebbe alomme, ende vanden vele borderen sluts ende ontnaghelt, ende sloven⁵⁰ liggende dispers, t welke si daden betren” : de 2 timmerlieden elk 9 dagen; 24 pond ijzer. „In de weke voor Synxen so was de sluus versclegghen”. Er werd wat getimmerd, en wat klei aangevoerd. In de eerste helft van juli werd aannemer Jakop van Coppenolle uitgenodigd om de sluis te schouwen. Deze deed „een scip bringhen” en daarop bekeek men „de sluus onder ende boven”.

Het bleek dat de twee ademgaten absoluut moesten herbouwd worden. De sluusmeesters trachtten van aannemer Jakop van Coppenolle te verkrijgen dat „hi de hademghate soude willen nemen te makene in taswerke”. Na veel onderhandelingen wees men het werk toe aan de genoemde voor 680 pd. par. op voorwaarde dat de aannemer de volgende materialen leverde : 18 balken van 14 voet, 8 van 9 voet, 4 van 7 voet, 4 stijlen van 18 voet, 40 planken van 14 voet, 16 van 9 voet, en 24 van 7 voet; „yser te verbese ghene ten vorseiden oute”. Hij moest ook de nodige werklieden en handwerkers bezorgen.

Terwijl J. van Coppenolle zijn 'taswerck' uitvoerde, zagen de sluusmeesters dat de hoeveelheid hout, die nodig was „in beede de hademghaten”, veel te laag berekend hadden. Ze kochten daarom : 8 stansoenen, 6 sch. 8 gr. per

stuk; 11 'paymente' van 24 voet, 3 sch. gr. per stuk; 18 planken van 14 voet, 18 gr. per stuk; 11 planken van 9 voet, 12 gr. per stuk; 16 planken van 7 voet, 9 gr. par. per stuk; verder nog 146 pond ijzer.

Het kostte 8 pd. par. om „tout te bringhene van Brucghe tsambochts huse, te scepene ende t onscapene”. Vier timmerlieden werkten samen 60 dagen; de helpers kregen 20 pd. par. „in hoofscheden”. De bouw van de twee ademgaten kostte aan het waterschap 1428 pd. par. Deze som omvat niet alleen het werk van de aannemer, het overwerk en de bijhorende materialen, maar ook alle onkosten die de sluismeesters maakten bij hun verplaatsingen en verteringen.

De uitgang van de Eiesluis kreeg meer en meer last van de zeestromingen, die in sommige sectoren het strand uitwoelden, en in andere het afbraakmateriaal aanspoelden. In de zomer 1387 en de daaropvolgende winter geraakte de sluis meermaals verstopt: „up sinte Donaes dach (= 7 aug.) so was die sluis gheruumpt”. De prestaties: 131 personen die samen 507 dagen het slib wegnamen; de 2 timmerlieden werkten 5 dagen lang.

Het gebruikte materiaal: 12 pd. par. „als die sluis gheruumd was, ghegheven omme eenen reep, darinc ende keersen” (de daring diende als brandstof); „als die sluis gheruumd was, doe was soe verzien van slovene, van stilen, ende van planken”. Om dit herstelwerk te kunnen uitvoeren kocht het waterschap hout bij J. van Coppenolle: 6 stansoenen x 6 sch. 8 gr., 9 'paymente' van 24 voet x 3 sch. gr., 13 planken van 14 voet x 18 gr.; verder 48 pond ijzer. Het kostte 6 pd. par. om het te brengen van Brugge „tsambochts huse”. Vier timmerlieden werkten elk 5 dagen.

Omstreeks 1 november 1387 was de sluis tweemaal „verworpen met zande, ende omme de sluis weder up hare drachte⁵¹ te brynghene,

so was mer ten twen tiden ieghen”: 27 personen, samen 51 dagen. Daarna „was de sluis te 4 tiden beworpen met darynghe voor Karsavonde, ende soe was zere ghebloot van planken buten an die crebbe, mids den drivene van den daringhe ende grote vloeden diet waren, so dat men hare helpen moeste”: 4 personen samen 27 dagen. Men kocht 8 planken van 14 voet. Daarmee hebben 4 timmerlieden „de crebbe verplanct ende verlokten ieghen t flieghe ende t drive van den zande, ende die planken die sluts waren ende ontnaghelt, die werden weder ghenaghelt”. Terzelfdertijde „waren binnen der sluis 4 balken neder ghevallen”. Drie werklieden brachten de zaak weer in orde.

„Na Kersavende so verwierp die sluis ten drien tiden met daringhe, so dat men telken daer ieghen wesen moeste”: 4 personen, elk 3 dagen. „Item so was ter sluis vele outs of ghevloyt in stilen, planken ende in sloven, ende wech ghedreven met den vloeden diet waren voor Vastenavent ende daer na, ende men ne wiste niet waerse ghedreven waren, so dat sluismeesters verghaderden up de sluis, ende ghynghen lanx den dune oostwaerd omme te besiene of si enigh out vonden dat der waterynghe toe behoorde, so dat si vele sloven ende planken vonden, twelke si daden alen”. Twee boeren en twee knechten werkten 2 dagen om de stukken, die op de stranden ten oosten van Heis aangespoeld waren, te vergaderen en terug te brengen. Er waren 4 werklieden „die de sloven weder up leyden tarer stede, ende borders an sloughen”⁵².

6. De Ede wordt geruimd

De sluismeesters vergaderden in het voorjaar van 1389 „up de sluis, sdicendaghes vore de brugghemaerct, omme de sluis te verslane; doe vonden sy voren tverslach vervullet met stee-

nen, ende de crebbe buten zeere ghebloot van plancken, ende vele darringhen waren ghedreven in de crebbe": 9 personen die elk 6 dagen „de steene ende darringhen uter sluus daden". Daarna gingen de sluismeester „ter Does toot den broeder van der smette, omme vorwaerde te makene van den ysere", en ze namen daar 80 pond.

Bij G. van de Houtmeers kochten ze 32 „vuerne plancken omme de crebbe mede te verlukene", samen 118 pd. par. Deze planken maakten, bij het vervoer van Zwankendamme naar het Sluishuis, 2 wagenladingen. De prestaties: 4 timmerlieden, samen 48 dagen, „sloeghen de vorseide plancken aen de crebbe"; 2 boeren „voerden t clyt"; er waren 16 handwerkers „die t sant scoten voor t verslach", samen 31 dagen.

„Sdicendaghs voor sente Jans dach" kochten de sluismeesters bij G. van de Houtmeers „paeyment van 57 huutdraghenden balken", 15 sch. 6 gr. per stuk. Ook het vervoer van deze balken was een dure zaak: 28 pd. par. „omme dit vorseide hout ten watere te bringhene ende te doene"; 5 sch. par. „omme bast thout mede te woelne"⁵⁸; 38 pd. par. om de balken „te voerne van Brugghe toot Zwankendamme". Vijf boeren leenden de wagens die „dit vorseide hout voerden van Zwankendamme toot shambochts huse".

Vermeldenswaard is wel dat het „paeyment van 57 huutdraghenden balken" 66 wagenladingen uitmaakte; 8 gr. per voer. Het laden en lossen: W. van Trenten en 7 helpers, samen 64 dagen. De zagers presteerden 38 dagen, 20 gr. per dag. De aankoop en het vervoer van de bedoelde balken kostten in totaal 2.098 pd. 16 sch. par. Hier moet echter gezegd dat een groot deel van het bedoelde hout werd gebruikt om bruggen en goten te timmeren.

In de zomer van 1389 maakten de sluis-

meesters zich meer en meer ongerust om het feit dat de Eiesluis zo slecht trok. Ze ontboden een meester-timmerman om „de cranchede van der groter sluus" te onderzoeken. „Sdunderdaeghs naer sente Laureins dach (= 10 aug.) so waren sluismeesters up de sluus met Jacobe van Coppenolle, ende woeden in de sluus metgader den meester timmerman". Na dit onderzoek gaf J. van Coppenolle te kennen, dat men „die Hee voren moeste verdelven", indien men wilde dat de sluis zou „up hare dracht bliven".

Daarop gingen de sluismeester „tote Dankaerde, der stede meester delvere"⁶⁴, ende baden hem dat hi soude willen comen ter sluus te Heys omme te besiene hoe men die Hee voor de sluus best verdelven soude". Dankaert kwam naar de Eiesluis, „ende aldaer so vraechden zy hem wat hi soude willen hebben van der roeden te delvene". Dankaert vroeg 39 sch. gr., d.i. 78 pd. par., per roede. Het waterschap kon zulke hoge prijs niet betalen.

De sluismeesters zochten andere kandidaten. Ze kwamen „smaendaeghs voor sente Berthelmeus daghe (= 24 aug.) up de sluus met Mathise van den Kaukine ende Jan Peister sinen gheselle". De genoemde twee verklaarden zich akkoord „dat zy souden delven van den verschen dueren zutwert 44 roeden verre (d.w.z. tot in de West-Ede), ende 12 roeden verre in de Oosthee, enen voet beneden der zille, even diepe, omme 20 sch. gr. de roede, dies so souden zy de sluus droghe houden van watere, ene maent lang, omme in te werkene". Het totaal van de overeengekomen prijs bedroeg 2.240 pd. par.

De aannemers sloegen onverwijld de hand aan het werk. Maar „als de sluus droghe ghemact was, so vant mense binnen zeere vervullet van slike ende van vuulnessen, dat men niet daer in werken en mochte, so dat men vorwaerde maecte met meester Mathise dat hi de

sluus soude zuveren van den verschen dueren toten noorden ademgate", prijs 120 pd. par.

Indien men het sluisgebouw wilde uitbaggen, dan moesten de ingangen afgedamd worden. De sluismeesters begaven zich met W. van Trenten naar Brugge en kochten „hout kist dammen af te makene": 36 „veure planken" 20 gr. per stuk; 38 middelhouten van 24 voet, 12 gr. per stuk; 12 brakoenen, 20 gr. per stuk; 42 tienvoethouten, 4 gr. per stuk; 12 'bulsteringhe'⁵⁵, 2 gr. per stuk. De opgesomde stukken hout vormden 9 voer. W. van Trenten, J. Peister en nog 5 mannen, „die den kistdam maecten", presteerden samen 82 dagen. Met nog enkele kleinere posten kostte de bouw van de kistdammen in het geheel 581 1/2 pd. par.

Nadat de sluisvloer helemaal gereinigd was, zagen de sluismeesters dat een aantal grondbalken moesten vernieuwd worden. Ze vonden echter de prijs van G. van de Houtmeers, nl. 21 sch. gr. „van elker balke te verwerkene" te hoog. Daarna maakten ze een akkoord met J. van Coppenolle „dat hi soude verwerken t paeymment van 36 huutdraghenden balken onder in die sluus, dies haddi van blooten werke 14 sch. gr. voor elken balke"; de karwei „van den vorseiden 36 balken te verwerkene" kostte dus 1.008 pd. par. Daarnaast waren er 7 handwerkers die de timmerlieden „holpen onder in de sluus", samen 54 dagen. Men verwerkte 782 pond ijzer.

Men vernieuwde niet alleen de vloerbazis, er werden ook „8 soute dueren uter sluus ghe-daen omme te vermakene". W. van Trenten, „Crayloo ende syn gheselle, die de vorseide dueren maecten" en „weder in daden", presteerden samen 30 dagen. Het delven in de watergang en het timmeren in de sluus vorderden goed. Einde oktober mocht het water weer door de sluus naar de zee afvloeien: er waren 7 personen „die de kistdammen braken ende

weder huutdaden".

Het zuiveren van de hoofdwatgangen was nog geen vaste, jaarlijkse opdracht. In de zomer van 1389 waren de „sluismeesters vergadert ende ghinghen bescouwen de waterghanghe, waer zy noot hadden van riedene ende van zuverne". Daarop volgen de posten: „de waterganc besteidt te riedene ende te zuverne van Reswale toot in den Olivliet", d.w.z. de Polderader ten noordoosten van Raaswalle, 84 pd. par.; „de waterganc besteidt te riedene ende te suverne tusschen Willems van Cleyem ende Toxeulebrugghen", d.i. de Lange Smalle Watergang ten noorden van Kleiheim, 90 pd. par.; „gheriedt ende ghesuvert den waterganc vanden Nieuwen hove streckende duer den Riet"⁵⁶ toot Huutkerke dorpe", 50 pd. par.

De Eiesluis was nog maar een paar weken grondig gereinigd en degelijk hersteld, of daar gooiden de stormen opnieuw roet in het eten. In de winter 1389-90 geraakte de uitgang van de sluus verscheidene keren verstopt. De buitenverschansing kreeg het hard te verduren. De ontvanger geeft een uitgebreid verslag van de vele ruimingswerken. Vooreerst was „de sluus gheruumpt up sinte Thomaes dach dapostele (= 21 dec.)"; 226 personen wroetten „bi daghe ende bi nachte", samen 441 prestaties. Enkele details betreffende het gebruikte gerief: 2 pd. 13 sch. par. „omme kersen ende daringhe nachts te berne"; 1 pd. 6 sch. „om ene lanterne die verloren was"; 5 pd. par. „om enen reep die in stix ghewonden was".

„Alre kinre daghe (= 28 dec.) so verwierp de sluus, ende vele houts vloeyden buten van der crebbe mids den groten winde ende storme diet was, so dat de sluus weder gheruumpt was up sinte Thomaes dach na middewinter (= 29 dec.)": 25 personen, samen 99 prestaties; 2 pd. 13 sch. par. betaald „om daring ende kersen nachts te berrene"; 12 pd. par. „om enen

reep". De twee boven beschreven ruimingswerken kostten, samen met de teerkosten van de sluismeesters, 435 1/2 pd. par.

Enige tijd later was „de crebbe zeere ghebloot van sloven ende van planken ende van stilen midts den grooten vloedens diet ghesyn hadde, so deden de sluismeesters de sloven ende de planken weder gaderen die men vinden mochte": er werden 3 voer hout teruggehaald. „De sloven weder upgheleid ende de crebbe wart verplancet"; aan deze karwei werkten 3 timmerlieden 16 dagen lang; er werd 116 pond ijzer gebruikt. „Tusschen middewinter ende vastenavonde so was de sluus dickent verworpen met darringhen ende met steenen": 12 personen presteerden 105 dagen ruimingswerk. „Up den eersten dach van maerte so was eene banc van sande gheworpen tende voor de crebbe ende belette der sluus hare dracht": 31 personen, 58 dagen.

„Up den eersten sondach van maerte so verwierp de sluus, ende vele houts dreef verloren buten van der crebbe in planken, in stilen ende in sloven midts den hoghen vloedens ende den overgroten wind diet up die tyt woey": 72 personen, 194 dagen. Vervolgens kocht het waterschap hout bij G. van de Houtmeers „omme de crebbe mede te vermakene"; 4 talien x 10 sch. 4 gr.; 10 'paeymente' van 30 voet x 4 sch. 7 gr.; 2 kerksparren x 12 gr.; 12 'veurne planken' x 20 gr. De kosten van het vervoer: „te watere te doene ende te scepene" 5 pd. par.; „bast t vorseide hout mede te woelne" 1 pd. par.; „voerne van Brugghe toot Zwankendamme" 7 pd. par.; 8 wagenladingen van Zwankendamme „toten sluushuse"; 5 laders, 8 dagen; de zagers 9 dagen; W. van Trenten en Klaas de Gloeyere timmerden elk 16 dagen; 3 helpers samen 42 dagen. In die periode werd het strodak van „t sluushuus" vernieuwd⁵⁷.

De rekening 1396-97 brengt enig nieuws

over de Eiesluis. Jammer genoeg geeft de ontvanger weinig details, en noteert hij die zo los van elkaar, dat het moeilijk is om de onderscheidene karweien precies te omschrijven. In de gehele rekening wordt slechts één activiteit gedateerd: enkele mannen hielpen „de sluus te verslane inde weke voor sente Ians dach". Verder hebben tientallen personen gewerkt „in de sluusruminghe". Bij dit werk kwamen nog enkele kleinere uitgaven: 15 sch. par. voor 24 vadem 'linen'; 4 sch. par. voor kaarsen; 65 pond nagels gehaald „tot Jacops inde eselstraete' (te Brugge), 15 pd. par. per pond; 3 dagen „van den dueren te beterne"; 18 sch. par. „van houte te gaderne dat van der sluus ghevloeyt was".

Een andere karwei werd uitbesteed aan Jan Lokaert „ende sinen ghesellen". Ze kregen 24 sch. par. per roede „van den steenen uut te doene, die in de sluus ghevloeyt waren, ende waren uut ghedaen 30 roeden lanc". We vernemen ook dat het waterschap een vaste sluiswachter in dienst heeft: Kristiaan Beye, waarschijnlijk de reeds vernoemde Kristiaan Beiden, ontving 48 pd. par. „van dat hi al t ier over bewacht ende bewaert heift bi daghe ende bi nachte de sluus"⁵⁸.

Ook in de rekening 1397-98 laat de ontvanger eerder weigerig details los. Hij vat de karweien zeer kernachtig samen: „als men de sluus ruimte van den steenen, diere in ghedreven waren"; „als men de sluus ruimte"; „ghetemmert ende ghewrocht ande sluus ende ande crebbe". Bij dit laatste werk kwam veel nieuw materiaal te pas. Het waterschap nam bij G. van de Houtmeers: 3 uitdragende balken; 2 'payementen' van 30 voet; 6 sparren; 3 'coppelbladen'; „6 planken daer of datter comt 4 ghesneden hute elker huutdragherender balke", 1 pd. 16 sch. par. per plank. Aarnout 'den scipman' bracht het hout aan.

Jan Lantin en 3 anderen timmerden samen 34 dagen „ande sluis omme 8 zoute dueren huut ende in te doene, ende de ghebinden al nieus te vermakene”. De ontvanger betaalde 5 pd. 8 sch. par. aan Matthijs Stuppelin” van 18 sneden, ghesneden hute 3 huutdraghenden balken”; 6 pd. 6 sch. par. aan „Ghyselin, den smet te Heys, van yserin werke, van spanghen, van ghehanghen ende van naghelen daer de zoute dueren mede verbonden ende veranghen waren, van scarpelinghen⁵⁹ ende van haken te vermakene”; 14 pd. 13 sch. „den naghelmaker inde ezelstrate” voor 235 pond nagels, 15 d. par. per pond.

Sedert 1378 hebben we geen nieuws meer over de Mosselbank, die de watering onderhield op het strand even buiten de zeesluis. Het is echter best mogelijk dat soortgelijke mededelingen voorkwamen in de niet-bewaarde rekeningen tussen 1379 en 1396. We ontmoeten achteraan de rekening 1396-97 een post, die onze aandacht vestigt op een bijzonder aspekt van de Eiesluis. De ontvanger noteert dat sluismeester Wouter Colins „ghedaecht was van Bernaerde van Aertrike”. Uit de rekening 1397-98 blijkt dat het waterschap vanaf 1397 zelf de palingvangst in de Eiesluis uitoefende.

Ziehier de betreffende posten: 1. de ontvanger betaalde 12 pd. 12 sch. aan de weduwe van Jan Muntin „van 2 nieuwen netten daer mede dat men gheset heeft ten noordhende van der sluis omme paeldinghe te vanghene”; 2. Rikaart Suers kreeg 1 pd. 4 sch. par. „van dat hi heeft al desen winter gheholpen zetten in de paeldinc zete”⁶⁰; 3. Wouter f. Klaas 12 sch. par. „van dat hi t paeldync scip ende ander hout der mede, dat verbesicht es ter sluis, brochte ende haelde van Brucghe tsambochts huse”; 4. de opbrengst „van 3100 paellynx, de welke ghevanghen zyn binnen desen iare in de zete”, bedroeg 18 pd. 12 sch., nl.

12 sch. par. voor 100.

B. van Aartrijke bracht de kwestie van de palingvangst voor de vierschare van de Burg te Brugge. De baljuw schonk hem zijn visrecht terug. Ook zijn eis om schadevergoeding werd ingewilligd. Het waterschap betaalde hem 39 pd. par. „als van der scade, toecommende ziere paeldinc zete”⁶¹. Het visrecht in de openbare waterlopen van de Oudemaarspolder vormde een manschap van het Hof van Koudekerke. Het kan dus niet anders of Bernaart van Aartrijke hield dit achterleen van de toenmalige heer van Koudekerke, nl. Joris van Aartrijke⁶².

Uit de rekening 1398-99 vernemen we dat het sluishuis op een perceel van Wouter f. Jan Willaert stond. Sluiswachter Kristiaan Boydens ontving 55 pd. par. als jaarwedde. Anderzijds omschrijft en dateert de ontvanger van de watering niet de verscheidene sluisruimingen. Hij geeft enkel een paar details: Jan uten Blomme en zijn mannen verdienden 20 sch. 6 d. par. „van dat zy de steenen ruunden, die ghevloeyt waren in de crebbe vander sluis, daer of uut ghedaen 21 1/2 R lanc”; „daer men de sluis verslouch ende zant scoot”, 3 sch. per getij; Jan Heynemans kreeg 8 sch. „van 2 sloven die hi haelde met 1 waghene ieghen de kerke van Knocken, ende weder brochte toten sluushuse”.

De sluismeesters schaften zich veel timmerhout aan om de sluis en de bruggen te onderhouden. Ze kochten op 5 juni 1398: 1. bij Mattheus Vandenbussche, „15 payementen van 30 voeten tstic”, 14 stansoenen, 2 uitdragende balken, 2 talien; de prijs van de zojuist opgesomde stukken werd berekend als volgt: „somma in payementen 14 uitdragende balken, over elke uitdragende balke” 6 pd. 9 sch. par.; 2. bij Klaas van Dudzele, 2 uitdragende balken x 6 pd. 12 sch., 1 talie, 1 „balke van 40 voeten”. De boven opgesomde stukken

werden „verbesicht in de oude sluis tusschen den hutersten ademgate ende den verslach iocke”.

Klaas de Hond leverde op 5 juli: 1. „9 payementen van 30 voeten, 2 stilen van stan-soenen, 3 taeilgen, 5 uutdraghende balken”; de prijsberekening luidt: „somma in payementen 9 uutdraghende balken, 1 taeilge ende 2 stansoenen, over elke uutdraghende 7 pd. 4 sch., somma in ghelde” 76 pd. par. Dit hout werd „verwrocht an noordthende vander houder sluis, diere vermaect was inden voorzomer”. Hier moeten we even stilstaan bij de term „oude sluis”. We veronderstellen dat in de voorgaande jaren een deel van het sluisgebouw vernieuwd was, en dat in het lopende jaar 1398-99 nog een deel zou herbouwd worden.

De sluismeesters kochten op 5 oktober nog hout bij Jan de Hond: 1. „21 payementen van 30 voeten stic, 1 styl van balken, 1 weselsche⁶³ balke van 40 voeten; somma in payementen 7 1/2 uutdraghende balken ende 2 stansoenen, over elke uutdraghende” 6 pd. 5 sch.; 2. 31 „vuerine planken” x 14 sch., 20 brakoenen x 14 sch., 2 middelhouten x 20 sch., 8 'keperhouten' x 4 sch., 8 tienvoethouten x 5 sch. Dit hout diende voor twee heulbruggen te Uitkerke, „ant wyndhaes, ande cayen te boyene, ende buten ande crebbe van der sluis”.

De uitgaven voor timmerhout bedroegen in totaal 302 pd. 4 sch. 6 d. par. De ontvanger betaalde nog 2 pd. 18 sch. par. „van alden houte te water te doene, dat bin desen iare ghecocht heeft gheweest, ende van baste daer mede dat tvoorseide hout ghecoppelt was”. Jan Cleypit en Klaas f. Gillis voerden het gekochte hout „van shoutsbrekersdam biden watre tote Zwankendamme”. Jakob de Gloeyere, Hugo Stier en Jan Smout brachten een deel ervan „biden watre” van Zwankendamme naar Uit-

kerke, en een deel naar het sluishuis.

Ziehier het werk van de zagers. „Zo hevet Ioris van Peenen ende zinen ghezellen aldit voorseide hout ghesneden”: „5 uutdraghende balken, in elke balke 5 sneden; 3 uutdraghende balken, in elke balke 6 sneden; over elke snede 6 sch.”; uit een balk van 40 voeten 6 sneden x 9 sch. De zagers hebben verder nog „ghesneden int remanat vanden cleenen payementen naer den uutdraghenden balken”: in 3 talien, elk 4 sneden; in 3 talien, elk 6 sneden; in 1 stan-soen 5 sneden; in 1 stan-soen 4 sneden; in 3 'troppoysen'⁶⁴, elk 5 sneden; in 3 „payementen van 30 voeten, in elc payemente 1 snede” x 7 sch.; „somma naden payemente” 10 pd. 8 sch. par.⁶⁵

De volgende personen hebben de grondwerken rond het sluisgebouw uitgevoerd. Jan Lo-kaert en zijn mannen ontvingen 19 pd. 4 sch. „van eenen kistdamme int ademgat te makene ende weder uut te doene”, 8 pd. 8 sch. „van eenen damme ligghende zuudwaert vanden varschen dueren toten houke vander oost Ee”. Daarna „nam Wouter f. Iooos Collins een taswerc omme dit voorseide werc datter ghemaect es ande sluis tontheerdene ende weder te heerdene, ende wel ghestampt te zine met goeden clite, ende dit voorseide werc droghe te houdene, dat men daer in werken ende temmeren mochte zonder eenich commer daer of te hebbene vanden watere, ende voort vander west caye tontheerdene ende weder te heerde-ne, ende wel te stampene met goeden clite”; prijs 60 pd. par.

Nadat de twee bovengenoemde dammen gebouwd waren, en het sluisgebouw droog gelegd was, „so nam Jan Lantin dit voorseide hout te verwerkene in een taswerc, welc voorseid werc ghemaect ende ghewrocht es in de voorseide steden vooren ghenoomt, dies zo moesti al thoude hout dat huter voorseider sluis cam,

twelke men bevinden conste dat oorborlic ende proffitelic was, te werke te doene ter zelve stede, ende voord zo moesti alle de dwync balcken, die up dese voorseide sluus laghen, of ende huut doen ende weder te werke bringhen, ende alle de dwync stilen te langhene, te bet pinnene, te verlukene ende te verplankene, van beeden ziden ende boven"; prijs 108 pd. par.

Bij het werk aan de sluis en de twee heulbruggen te Uitkerke werd J. Lantin bijgestaan door twee timmerlieden: J. de Gloeyere 28 dagen, H. Stier 32 dagen; 8 sch. per dag; de ongeschoolde helpers verdienden 4 sch. per dag. „De smit van Zuwenkerke" leverde: 100 nagels „van 2 miten stic"; 100 „van 4 miten stic"; 1600 „tinghel yzers"; 1050 pond ijzerwerk, 14 d. par. per pond. Boudin van Weerden smeedde 650 nagels, die van 4 tot 16 sch. per 100 kostten. De som van het ijzerwerk beliep 69 pd. 14 sch. par. Het waterschap betaalde 3 pd. 12 sch. voor „eene tonne reep", 12 sch. „van vlassenen werke"⁶⁶, 8 sch. voor „2 stoop ters", 8 sch. voor „4 sacke mos", 16 sch. „van peke ende van mosse"⁶⁷.

De ontvanger boekt een paar keren de post „als men dykede ende boetede ieghen de zee", maar situeert niet dit soort werk. Het waterschap kocht in 1398-99 14.216 bundels „stroo ende gley", samen 75 pd. 9 sch. par. Glei was 15 sch. per 100 schoven waard. „Voorden ougst" kostte het stro 15 sch. per 100 bundels, „na den ougst" 10 sch.; in die periode leverde „de tiende van Heys" 4400 „scove stroos". Een sektor wordt genoemd: „daer men stroo pootede tusschen der ondermaerct ende der iusticie van Blankenberghe"⁶⁸. Aangaande de duinen lezen we nog het volgende: 18 pd. par. aan „Jan Ryx, van dat hy aldit voorseide iaer de cueninen uten dune ghewacht heeft".

Het waterschap kon het visrecht van de Eiesluis in pacht krijgen. De ontvanger be-

taalde 15 pd. par. aan „Bernaerd van Aertrike, vander paeldync zete van desen iare". Rikaart van Suers kreeg 32 sch. „van dat hi dicwile heeft gheholpen zetten ter paeldinc zete". Een „mande daer men de paeldinghe in dede" kostte 2 sch. Tenslotte ontving het waterschap 15 pd. 6 sch. van Boudin van Cats, „van 2550 paeldynx, de welke ghevanghen zyn binnen desen iare in de zete", nl. 12 sch. voor 100⁶⁹.

Een post in de rekening 1397-98 meldde reeds dat aan Jan Stapel de opdracht gegeven werd „dat hi mat de Ee, omme te wetene de lande van hoe velen dat nood was van verdelvene". Dit graafwerk is niet vóór Pasen 1398 begonnen. Maar kort na Pasen stonden de sluismeesters erbij, „als de diepte vander Ee ghemeten was te velen tiden, ende proppen⁷⁰ ghesleghen waren, omme de diepte daer naer te nemene". Men betaalde 18 pd. par. aan „Jan Stapel ende zine ghezellen, vander diepte vander Ee te metene, ende vanden proppen te slane".

Het graafwerk was in 12 sektoren verdeeld. Het 1ste 'rec' liep 18R „vanden varshen dueren zuidwaert tote den naesten kistdammen". Vanaf dit punt volgde men de Oost-Ede tot op 5R van de Koppesluis. De 2de sektor strekte „inde oostee, vanden kistdammen oostwaerd", en de volgende rekken zuidoostwaarts. De diepte van het delfwerk variëerde van 3 tot 6 voet; de prijs „over elke ghestrecte roede", van 10 1/2 pd. op het noordeinde tot 1 pd. 9 sch. op het zuideinde. De totale lengte bedroeg 434R, d.i. 1670 m. Het gehele werk kostte 1586 pd. 2 sch. par.

Maar op Pasen 1399 was het noordelijkste rek nog niet „ghedaen ghelyc als de voorwoorde verclaerst ende mencioen maect", en het zuidelijkste „parcheel es noch te leverne ende te makene, toe commende bi fauten ende ghebreke vanden grooten upwatre ende gheweder-

te, dat gheweist heeft in de ieghenwoordighe tiden van desen voorseiden werke⁷¹. We vermelden nog dat de stad Brugge op 12 augustus 1399 een afgevaardigde zond „te Heys, omme te overziene de ghedelve ende waterganghe binnen der wateringhe van Heyensluus⁷².

7. De bouw van de Verse Sluis

Ofschoon uit de 15de eeuw slechts één rekening van Eiesluis bewaard gebleven is, beschikken we over een aantal interessante documenten over de bouw van een tweede sluis, en over het onderhoud van het hele sluisgebouw. Op 10 januari 1405 richtten de gelanden een rekwest tot de Kanselier van Vlaanderen, om te wijzen op de moeilijke positie van hun zee-front. Ze verklaarden dat, onder de druk van de gedurig aanvallende zee, „haestelike ende cortelike sal moeten ghemaect worden eene groote nieuwe sluis, ende die gheleit ten lande waert inne, met also vele groten nieuwen diken als daer toe behoren sal⁷³.

Uit geen enkel woord van het verzoekschrift blijkt dat de bestaande sluis zou afgeschaft worden. Het waterschap wilde dus, op enige afstand achter de oude sluis, als voorzorgsmaatregel tegen zeedoorbraken, een tweede bouwen. Deze komt uit de rekening 1442-43 onder de naam Zuid- of Verse Sluis te voorschijn. We nemen aan dat de aanleg van de nieuwe zeedijk, die in de bewuste periode aan de gang was⁷⁴, de bouw van de Verse Sluis enkele jaren uitgesteld heeft. Daarnaast vernemen we het volgende : op 22 augustus 1433 zond Brugge een afgevaardigde „te Heyensluus, omme aldaer zeker werc te overziene⁷⁵. Omwille van twee citaten uit de volgende paragraaf menen we te mogen aanvaarden dat met dit 'werc' de bouw van de Verse Sluis bedoeld wordt.

Het archief van het St.-Janshospitaal be- waart, uit de eerste helft van de 15de eeuw, een niet gedateerd bestek „anegaende de water- ringhe van Heys, omme daer ghemaect te hebbene ene nieuwe sluis, ende gheleit synde te lande waert in, wel 12 roeden lanc, lichtelike min of meer, ende also hoghe ende also wyt, als de oude sluis nu es, ende van noorden zuidwaert comt⁷⁶ :

KOO Brugge, Archief SJH, A 10, Bestek van de Verse Sluis (omstreeks 1433).

1. „So es te wetene dat daer toe behoort metten eersten : 2 santplaten an elke side van- der voorseider sluis, ende dese voorseide zant- platen also lanc als de viercante sluis es, ende daer toe 10 dumen breed ende 9 dumen dicke of meer.

2. Onder dese voorseide zandplaten 3 pilen ghesteken up de roede, ende elken pyl 6 voeten lanc synde, of also lanc als ten gronde bedaeft.

3. Up dese voorseide zandplaten gheleghert de grontbalken, dats te wetene dese grontbalken 2 1/2 voeten versceeden of min; de voorseide grontbalken 10 dumen breed ende 9 dumen dicke of meer.

4. So es te wetene dat dese voorseide gront- balken gaen souden 3 voeten buter sluis of meer an elke side, ende de grontbalken die licghen souden ande duerghebinden, souden gaen 5 voeten buter sluis an elke side of meer.

5. So es te wetene dat dese grontbalken ghe- leghen onder de duerghebinden sullen groot wesen 11 dumen over alle siden of meer, ende dese duerghebinden wel ghepaelplanct met goe- den paelplancken 2 1/2 dumen dicke of meer, ende dese paelplancken 5 voeten lanc of also lanc als ten gronde bedarf.

6. Up dese voorseide grontbalken so soude men legheren 2 croostelhouten up elke zide vander sluis voorseit, ende lanx de viercante

sluus, ende dese voorseide croostelhouten 10 dumen breed synde ende 9 dumen dicke of meer.

7. Tusschen dese voorseide croostelhouten gheloken eenen goeden vloer up al de grontbalken met goeden planken 1 1/2 dume dicke of meer.

8. So es te wetene dat de zillen die hier toebehoren, sullen wesen ghevoorloesd inde croostelhouten, ende de vierde sille ghewuwestert⁷⁶, ende dese voorseide sillen zullen wesen 10 dumen breed ende 5 dumen dicke of meer, ende zullen licghen 10 dumen versceeden of min.

9. Up dese voorseide zillen sal men luken eenen goeden vloer van goeden plancken 2 dumen dicke of meer, dats te wetene tusschen dese voorseide 2 vloeren wel ghevullet ende wel ghestampt zynde met goeden clite of met goeden clytsoden, datter noch water noch wase duer dryft noch duerdriven en mach.

10. So sal men an dese voorseide sluus maken 6 hooftghebinden of meer, dats te wetene dat daer of de viere syne duerghebinden, ende te wetene es dat van desen voorseiden viere duerghebinden sullen wesen alle de sloven, de sillen, de cantstilen en de middelstilen 14 dumen dicke over alle siden of meer.

11. So es te wetene dat in elc van desen duerghebinden voorseit zullen wesen viere goede dueren, ende die beneden drayende in goede coperine pannen met goeden ghestaelden pinnen ende met yserin meinselen⁷⁷, ende dese voorseide dueren sullen boven drayen in goeden caestelhouten, ende dese voorseide caestelhouten wel ghesloten met goeden sceeden, dat mense of ende an doen mach up al aventuere of an de dueren yet ghebrake of ghebreken mochte in toecommenden tiden.

12. So es te wetene dat dat vyfste hooftghebind ter zeewaerd in, ende dat zeste scofduerghebind ten lande waerd in, zullen wesen 12

dumen groot over allen siden of meer, dats te wetene de 2 scofdueren daer in hanghende, van goeden staerken hout, also het ghetrauweliken heescht ende daer toe bedarft, met eenen goeden windase ende daer boven een goed husekin ghedect met goeden plancken.

13. Alle de ghebinden van deser voorseider sluus, sonder de 6 hooftghebinden, dats te wetene de stilen van desen ghebinden, de cantstilen ende de middelstilen sullen wesen 10 dumen breed ende 9 dumen dicke of meer, ende dese voorseide stilen zullen wesen ghesteken, houdende also vele viercant houts als daechs⁷⁸, ende daechs als viercant houts, ende de sloven van desen voorseiden ghebinden zullen wesen 10 dumen groot over alle ziden of meer.

14. De sluus buten an beeden ziden zal syn gheloken met goeden plancken 2 dumen dicke of meer, ende daer toe boven up de sluus gheloken met goeden plancken 2 1/2 dumen dicke of meer, ende buten an beede siden van der sluus, ende up de sluus, ende ande cayen wel ghedreven moet goeden mosse, ende daer toe wel ghetinghelt, ende dese voorseide tinghelen ghesaecht zynde van goeden eekenen houte, ende daer toe de tinghelen 3 dumen breed ende eenen dume dicke of meer.

15. In de sluus an beeden ziden wel gheloken met goeden plancken 1 1/2 dume dicke of meer, ende daer toe gheloken tote ande slove, ende wel ghestampt synde met goeden clite tusschen den voorseiden 2 loken.

16. Zo es al noch te wetene dat hier toebehoort te wesene 36 gordinghen⁷⁹ an dese voorseide sluus, dats te wetene dat alle de balken vander voorseider gordinghen, die licghen zullen boven up de sluus, zullen wesen (also lanc als eene huutdraghende balke es of behoort te wesene sonder min, ende die gheleit ten profitte ende oorbore vander sluus voorseit)"; de tekst tussen haakjes is doorstreept en vervan-

gen door de woorden : „lanc up elc ende 2 voeten buten ghaten.

17. So sal elc van desen voorseiden 36 gordinghen groot wesen 12 dumen over alle siden of meer, ende de stilen die in deze voorseide gordinghe staen sullen, wel ghemaect met halven wuwesterten, ende daer toe an ghedreven met goeden sceeden, also vele als daer toe behoort ende behoeft.

18. An elke side van der voorseider sluus 6 slieten⁸⁰ gaende 5 voeten buter sluus, ende dese voorseide slieten ghebonden met goeden scorbanden ende met crucen, ende daer toe gheloken met goeden plancken van 2 1/2 dumen dicke of meer ende die voorseide plancken wel ghegroeft ende gemest⁸¹ deene in dandre gaende, datter noch water noch wase duer driven en soude noch en mochte.

19. So es te wetene dat dese voorseide sluus te achte steden ofte meer wel ende soffisante-like ghepaelplanct moete wesen, dwers gaende onder de sluus, dats te wetene onder de 6 hooftghebinden also wel ghepaelplanct moete wesen, ende daer toe voort ten twee steden ofte meer, also vele als proffyt ende orborlic wesen sal.

20. Noch boven al desen so salre staen een ademgat, ende dat te stelne ende te makene daert proffyt ende oorboorlyc gheeft of gheven sal, also groot als nu es dat minste dat up de voorseide sluus staet, ende dat ghemaect van also goeden groven viercanten houte, ende gheloken van also goeden plancken als het heescht ende daer toe behoort.

21. Noch in dese voorseide sluus eenen stertvloere ter zeewaerd in gaende 36 voeten lanc zynde of meer, ende es te wetene onder dese voorseide stertvloere licghende 3 zandplaten, also lanc als de voorseide stertvloere wesen sal, ende dese voorseide zandplaten acht dumen groot over alle siden of meer.

22. Onder dese voorseide zandplaten ghesteken drie pilen of meer up de roede, ende dese voorseide pilen 5 voeten lanc of also lanc als ten gronde bedarft, ende up dese voorseide zandplaten gheleghert synde de grontbalken, ende dese grontbalken licghende drie voeten versceeden of min, ende daer toe dese grontbalken 8 dumen dicken over alle siden of meer.

23. So es te wetene dat up dese voorseide grontbalken sullen licghen 3 croostelhouten, dats te wetene up elke side vanden stertvloere een, ende daer toe eene inde middel vanden stertvloere, ende zullen wesen 9 dumen breed ende 8 dumen dicke of meer, ende tusschen desen croostelhouten so sal wesen gheloken eenen goeden vloer van goeden plancken, 2 dumen dicke of meer.

24. Desen voorseiden stertvloer sal wesen wel ghepaelplanct ant hende ter zeewaerd, ende daer toe an elke side vanden stertvloer eene goede caye, daer dat de stilen vanden cayen sullen staen anderhalven voet versceeden of min, ende elken styl vander voorseider cayen sal wesen 8 dumen breed ende 7 dumen dicke of meer.

25. De sloven vanden cayen sullen wesen 8 dumen groot over allen siden of meer, ende daer toe de ziden van deser voorseider cayen sullen wesen gheloken met goeden plancken 1 1/2 dume dicke of meer.

26. Tende van deser voorseider stertvloere ter zeewaert sal wesen 20 voeten wyt of meer, ende daer toe desen stertvloere met drie ghebynden of meer, ende elc ghebynd met 4 corbeelen⁸² ende met eenen middelstile, ende dese balken, de corbeelen ende stilen zullen wesen 10 dumen groot over alle ziden of meer.

27. Eenen stertvloere an dese voorseide sluus ten landewaerd in, also groot van houte synde als het staet of wesen sal ter zeewaerd, ende desen voorseiden stertvloere 20 voeten

lanc synde, of meer met tweën ghebinden of met meer, also het staet of wesen zal ter zee-waerd.

28. Den voorseiden stertvloere wel ghepaelplanct, ende alle dese voorseide paelplancken die an dese voorseide sluus zullen syn of anden stertvloere, zullen wesen 5 voeten lanc of meer, of also lanc als ten gronde bedarft.

29. Al dese voorseide paelplancken zullen wesen wel ghegroeft ende ghemest; dat wert ghedaen omme t proffyt ende orbore vander voorseider sluus, datter noch water noch wase duer drive, noch commen en soude.

30. Noch 2 cayen ghesteken tenden den voorseiden stertvloere, ende elke caye 16 voeten lanc synde of meer; de pilen vander voorseider caye in ghesteken met eenre groter scoffeye, ende elken pyl staende 2 voeten versceeden of min, ende elke caye met drien tanghen⁸³ of met meer, ende die wel ghecruust also het behoort, ende daer toe elken cruce 2 pilen.

31. Al hier toe tote desen voorseiden werke een croosterhout gheleghert inden middel van der voorseider sluus up de zillen, daer up dat sullen staen de middel stilen vander voorseider sluus, ende die wel ghepinnet zynde.

32. So es te wetene dat alle de yseren naghelen, die men in dit voorseide werc verbeseghen sal ende gaen sullen, sullen wesen groot van ghewichte drie int pont ende vier int pont.

33. So es al noch te wetene, zo wie dat dit voorseide werc sal nemen te makene, dat hyt sal moeten maken soffisantelike wel ende ghetrauwelike, also dus ghedanen werke van eere sluus toebehoort ghemaect ende ghedaen te sine, ende naer den heessche vanden werke also wel sal moeten maken dat niet besproken noch voor oghen ghebrocht en es, als hi sal moeten maken t gheunt datter voor oghen ghebrocht ende besproken es, want ment nemmer meer al voor oghen bringhen en can noch be-

spreken en mach, dat te aldus ghedanen werke heesschende es ende toebehoort, ende daer toe ghemaect synde al van goeden finen oosterschen⁸⁴ houten, alle fu ende spechout gheweert, ende ooc t ghebrec dat den roden holmen houten toebehoort; onvermindert synde alden houten dat hier in verwrocht sal wesen, zyn rechte steke van maten houdende, dats te wetene : van langden, van dicten, van breedden, van widen ende van hoochten”.

Een vrije vertaling van het bestek van de Verse Sluis :

1. Bij die sluus behoren aan elke zijde twee zandplaten, die even lang zijn als het vierkante sluisgebouw; ze zijn tenminste 10 duim breed, en 9 duim dik.

2. Onder die zandplaten worden per roede 3 pijlers gestoken, die 6 voet lang zijn, of zo lang als de bodem vereist.

3. Op de zandplaten worden de grondbalken gelegd, 2 1/2 voet van elkaar verwijderd, 10 duim breed, 9 duim dik.

4. De grondbalken reiken aan beide zijden 3 voet buiten de sluus; de grondbalken die bij de deurgebinten liggen, strekken 5 voet buiten elke zijde.

5. Onder de deurgebinten zullen de grondbalken 11 duim dik en breed zijn : de deurgebinten moeten gepaalplankt worden met planken die 2 1/2 duim dik en 5 voet lang zijn.

6. Langs beide zijden van de vierkante sluus legt men op de grondbalken 2 kroostelhouten, die 10 duim breed en 9 duim dik zijn.

7. Tussen de kroostelhouten legt men op alle grondbalken een goed gesloten vloer bestaande uit planken met 1 1/2 duim dikte.

8. De bijhorende drempels zullen in de kroostelhouten ingewerkt worden; een op vier drempels zal van zwaluwstaarten voorzien worden; de drempels zullen 10 duim breed en 5

duim dik zijn, en 10 duim van elkaar liggen.

9. Op de drempels legt men een goed gesloten vloer met planken van 2 duim dikte; de ruimte tussen de twee vloeren wordt met klei-aarde of kleizoden volgestampt, opdat er geen water of slijk kan doordringen.

10. In de sluis timmert men 6 hoofdgebinten; 4 ervan moeten deurgebinten zijn; van deze laatste moeten alle sloven, drempels, kantstijlen en middenstijlen 14 duim dik en breed zijn.

11. In de 4 deurgebinten zullen 4 deuren staan, die onderaan draaien in koperen pannen met gestaalde pinnen en ijzeren beslagringen, en bovenaan in kastelhouten; deze laatste sluiten met een schede, zodat men de deuren kan afnemen, of inzetten, telkens er iets niet in orde is.

12. Het 5de hoofdgebinte naar de zeezijde toe, en het 6de schuifdeurgebinte naar de landzijde toe, zullen 12 duim dik en breed zijn; de 2 schuifdeuren, die daarin hangen, moeten volgens de eisen van het werk uit sterk hout vervaardigd worden; daarbij hoort een windas, en daarboven een huisje gedekt met planken.

13. In alle gebinten van de sluis — de 6 hoofdgebinten uitgezonderd — zullen de kanten de middenstijlen 10 duim breed en 9 duim dik zijn, en gevoegd worden in een opening, die dezelfde maten heeft als de vierkante stijlen; de sloven van de bedoelde gebinten zullen 10 duim dik en breed zijn.

14. De twee buitenzijden van de sluis worden dichtgemaakt met planken van 2 duim, de bovenzijde met planken van 2 1/2 duim; aan de buitenzijden, bovenaan en aan de kaaien zal de sluis met mos gedicht worden, en getengeld; de tengels worden gezaagd uit eikenhout, 3 duim breed en 1 duim dik.

15. Beide binnenzijden van de sluis worden, totaan de sloof, gedicht met planken van 1 1/2

duim; de ruimte tussen de twee dichtingen wordt volgestampt met klei.

16. Bij de sluis behoren nog 36 gordingen; alle balken van die gordingen, die op de sluis zullen liggen, moeten op beide einden 2 voet uitsteken.

17. De 36 gordingen moeten 12 duim breed en dik zijn; de stijlen die in de gordingen staan, worden gemaakt met halve wouwstaarten, en daaraan vastgezet met een schede.

18. Aan beide zijden van de sluis 6 slieten, die 5 voet buiten de sluis uitkomen; die slieten worden gebonden met schoorbanden en kruisen, en afgedicht met planken van 2 1/2 duim; de planken zijn gegroefd en gemest, en passen in elkaar, zodat er geen water of slijk kan doordringen.

19. De sluis moet op 8 plaatsen behoorlijk gepaalplankt worden, dwars onder de sluis door, nl. onder de 6 hoofdgebinten en op nog 2 andere plaatsen.

20. Bovenaan zal men op een geschikte plaats een ademgat stellen, even groot als het kleinste dat nu op de sluis staat; het wordt getimmerd met grof vierkant hout en afgesloten met planken.

21. In de sluis moet naar de zee toe een stortvloer van 36 voet lengte liggen; onder die vloer liggen 3 zandplaten, die even lang zijn als de vloer, en 8 duim dik en breed.

22. Onder de stortvloer worden per roede 3 pijlers van 5 voet gestoken; op de zandplaten legt men grondbalken met een tussenruimte van 3 voet; die balken zijn 8 duim dik en breed.

23. Op die grondbalken liggen 3 kroostelhouten, nl. een op beide zijden, en een in het midden van de vloer, 9 duim breed en 8 duim dik; tussen de kroostelhouten een plankenvloer van 2 duim.

24. De stortvloer wordt aan het zeeëinde gepaalplankt; aan beide zijden van de vloer komt

een kaai, waarin de stijlen 1 1/2 voet van elkaar staan; de stijlen zijn 8 duim breed en 7 duim dik.

25. De sloven van de kaaien zullen 8 duim dik en breed zijn; de kaaiwanden worden gesloten met planken van 1 1/2 duim.

26. Aan het zeeëinde zal de stortvloer 20 voet breed zijn; hij zal voorzien zijn van 3 gebinten; elk gebinte heeft 3 korbelen en een middenstijl; de balken, de korbelen en de stijlen zullen 10 duim dik en breed zijn.

27. Naar de landzijde toe komt er een stortvloer waarin de stukken dezelfde maten hebben als aan de zeezijde; de bedoelde stortvloer zal 20 voet lang zijn, met 2 gebinten zoals aan de zeezijde.

28. Deze stortvloer moet gepaalplankt worden; alle paalplanken, die in de sluis of in de stortvloer gebruikt worden, moeten tenminste 5 voet lang zijn.

29. Alle paalplanken moeten gegroefd en gemest zijn om het doordringen van water of slijk te beletten.

30. Op het einde van de bedoelde stortvloer moeten 2 kaaien van 16 voet gesteld worden; de pijlers worden met een grote schuifheie ingeslagen, met een tussenruimte van 2 voet; elke kaai moet 3 tangen hebben, die behoorlijk gekruist zijn; bij elk kruis behoren 2 pijlers.

31. In het midden van de sluis wordt op de drempels een kroostelhout gelegd; daarop staan de middenstijlen, die goed gepind worden.

32. Alle ijzeren nagels, die men in de sluis zal gebruiken, zullen er zijn van het formaat 3 of 4 in een pond.

Uit de tekst krijgen we het volgende beeld van de Zuidsluis :

1. Het bouwterrein wordt tot op een zandige bodem uitgegraven; aan beide zijden legt men 2 rijen balken, die zandplaten geheten worden;

onder de zandplaten staan er 3 palen per strekkende roede; het sluisgebouw is 12 R lang : de 4 rijen zandplaten vragen samen 144 pijlers.

2. Dwars op de zandplaten ligt om de 2 1/2 voet een grondbalk; een Brugse roede bevat 14 voeten; we komen dus tot 68 grondbalken over de 12 R; de tekst geeft niet de breedte van de sluis, zodat we de lengte van de grondbalken niet kennen; ze moeten wel aan beide zijden 3 of 5 voeten uitsteken.

3. Langs beide zijden van het sluisgebouw legt men op de grondbalken twee rijen kroostelhouten, en tussen die rijen een plankenvloer; op die planken liggen overdwars drempels, die op beide einden in de kroostelhouten ingewerkt worden; de drempels zijn 10 duim breed⁸⁵, en liggen 10 duim van elkaar, d.w.z. ongeveer 8 per strekkende roede; hier verwijzen we naar het overwerk van 1470 (par. 10), waar er per roede 8 gebinten stonden.

4. Er moeten zes hoofdgebinten staan; in 4 ervan staan telkens 4 draaiende deuren, die kunnen uitgenomen worden; naar de landzijde toe staat een gebinte met twee schuifdeuren, die met een windas op en neder gewonden worden.

5. Op de sluis legt men per roede 3 gordingbalken, die op stijlen rusten, samen 36; de doorstreepte tekst zegt dat ze lengte van uitdragende balk moeten hebben; de bovenzijde wordt bedekt met planken; bovenaan is een mangat voorzien.

6. Aan de twee buitenzijden moeten zes zogenoemde slieten staan, waarschijnlijk om te beletten dat het gehele gebouw onder de druk van een tempeest zou verschuiven; we wijzen erop dat er tevens zes hoofdgebinten voorzien zijn.

7. Dwars onder de sluis worden 8 rijen paalplanken ingeheid; de bedoeling daarvan was wel beletten dat het zeewater, onder de vloer,

landinwaarts zou doorsijpelen.

8. Om de uitspoeling te beletten legt men aan de twee sluiseinden een stortvloer, en bouwt men aan beide zijden ervan een kaai; aan de zeezijde is de vloer 36 voet lang, en overbouwd met 3 gebinten; die aan de landzijde is 20 voet lang met 2 gebinten; wat we echter niet vernemen is de afstand tussen de bestaande Noordsluis en de geplande Zuidsluis.

8. Twaalf nieuwe deuren in de Eiesluis (1442)

Schepenen van het Vrije reden op 21 april 1435 „te Heyesluus, omme aldaer te scauwene de vorseide sluus, ende dat daer an cleeft, ende te wetene of de nemers van der vorseider wateringhe huerlieder voorwoorde vulcommen hadden”⁸⁶; op 12 april 1436 kontroleerden ze nogmaals het werk van de bedoelde aannemers⁸⁷. Naar onze mening ging het om het volgende: het schepenkollege van het Vrije zag in 1435 en 1436 toe of de aannemers van de Verse Sluis hun aanbesteding behoorlijk afgewerkt hadden. De bewuste sluis zou dus, zoals we reeds in de voorgaande paragraaf schreven, in 1433 en 1434 gebouwd zijn.

Uit de 15de eeuw komt spijtig genoeg slechts de rekening Eiesluis 1442-43 tot ons. Het bedoelde dokument verschaft wel interessante gegevens over de sluis en het afwateringsnet. De ontvanger geeft een lijst van tientallen personen, die geholpen hebben bij wat hij algemeen „de sluus ruminghe” noemt. Hij specificeert noch dateert de verschillende beurten, tenzij de karwei van 16 mei 1442: 46 „personen die handwerkers waren als men die sluus verslouch, ende die de keselen (= kiezelstenen) uuter sluus daden, ende diet zandt ande crubbe van der sluus scoten”; ze presteerden samen 68 'ghetiden', en verdienden 4 sch. par. per getij.

Gelijkaardige posten zijn: „personen die de sluus boven gheclyt hebben met paerden ende met borwetten ende met spadelieden, ende was ghedaen heer men de sluus verslouch”. Acht boeren hielpen met hun paerden; „somma van de paerde daghen 48”; „elc paert met vulder helpe 10 sch.”; totaal 24 pd. par. Weerom 8 boeren voerden, „elc met zine waghene”, klei, „daer mede dat de vorseide sluus verslegghen was”; „elc waghene met eenen spademan over 1 ghetide” kostte 16 sch. par.

Het waterschap kocht op 26 april 1442 de volgende stukken timmerhout bij Lodewijk Stommelin: „3 uutdraghende balken, elke balke lanc wesende 40 voeten, comt in t payment van 4 1/2 uutdraghende; 3 taelgen van 40 voeten; 6 uutdraghende balken; 2 taelgen; 10 paymenten van 30 voeten; comt al 17 uutdraghende”; op 18 augustus: „22 paymenten van 30 voeten; 14 stansoene; 9 taelgen; 14 uutdraghende balken, comt t payment van 34 balken, ende 2 paymenten van 30 voeten, comt al 52 uutdraghende balken, elke balke” 3 pd. 12 sch. par.; totaal van het bovenstaande 187 pd. 4 sch. par.⁸⁸.

Op 18 augustus leverde L. Stommelin nog: „50 scouwe plancken⁸⁹, t stic 8 sch.; „36 bouten ende middelhouten” x 6 sch.; „50 eeken plancken” x 1 pd.; „10 keper houten” x 4 sch.; „ende es te wetene dat met desen 36 bouten ende middelhouten mede ghemaect was 2 kisdammen an beeden zyden van der sluus”; som 82 pd. 16 sch. par.

De ontvanger verantwoordt de aankopen als volgt: „Ende es te wetene dat al dit vorseide houdt ende plancken verwrocht es ande crubbe van der sluus, ande varssche dueren, an huelebrugghen, ende an ghoten binder vorseider watinghe, daer of dat ghemaect es vive varssche dueren ende 8 zoute dueren, ende een niev rappat in den Riet benoorden Christiaens Wit-

ten^{oo}, ende 2 nieuwe cayen ghemaect voor de zuuderste sluus, ende noch zo leghets een gedeel in t Sluushuus vanden zelven houte”.

„Adriaen de Gloeyer ende zine ghesellen” verdienden 8 pd. 12 sch. par. „van alden houte ende planken te bringhene met haren scepe biden watre, van Brucghe tote Lisseweghe”. Jan Gossin ontving 24 sch. par. „van dat zyn paerde alde balken uutten watre sleipten”. Elf mannen, „die alt thoudt hielpen uutten scepe ende uutten watre te doene, ende die hielpen de waghens laden ende weder ontladen, ende die alt houdt int sluus huus daden”, werkten samen 65 dagen, 5 sch. per dag.

De volgende boeren voerden met hun wagen het hout van Zwankendamme „toten sluus huuse”, tegen 1/2 pd. par. per lading: Pieter van Wulfsberghe 10 voer, Jan Gossin 8, Jan Macharis 8. Jan Cattaert en Jan Lambrechts verdienden 3 pd. 16 sch. par. „van dat zy ghesaecht hebben 19 sneden in uitdraghende balken, over elke snede 4 sch.”; daarnaast zaagden ze nog elk 6 dagen, 7 sch. per dag. Jan Magherman en Jan Scippelin ontvingen 56 sch. „van dat zy ghesaecht hebben 14 sneden in uitdraghende balken”; daarbij werkten ze elk 24 dagen met de zaag.

Dan kwamen „die handwerkers ende die spadelieden die de kisdammen voor de zuuderste sluus makeden ende weder uut daden, ende die de cayen onthaerden ende weder aerden, ende diet rappat hielpen aerden, ende die de timmerlieden hielpen ande crubbe van der sluus”. Daarnaast betaalde het waterschap 16 sch. par. „van 4 hoosvate daer mede dat grave werc zuver ghehouden was van water, als men de cayen makede ande zuuderste sluus”.

Timmerman Jan Variaers en zijn 'cnape Adriaen', timmerman Gabriel Forrier en zijn mannen presteerden tientallen dagen bij de volgende werken: „4 nieuwe zoute dueren te make-

ne ende in te doene; ande cayen van der zuuderste sluus die niev ghemaect zyn; ande viere varssche dueren te makene ende in te doene; ande cribbe van der sluus ter zeewaert”. Sluiswerkman J. Variaers verdiende 9 sch. par. per dag, de anderen 5 sch.

„Pieret de smit van der Does” smeedde 92 steen „naghelen, te wetene luke naghelen, mite naghelen ende naghelen van 2 miten ende van 3 miten t stic, ende voort naghelen van drien ende van vieren in t pondt”, voor de kribbing, de kaaien en voor bruggen. Hij leverde nog 120 steen „an haken, an spanghen, an meyselen, an pinnen, daer in dat staet ende hanghet 13 nieuwe dueren inde sluuse, daer of dat eene nieuwe duere hanghet met eener windase benorden Christiaens Witten stede in t rappat, ende voort 2 varssche dueren onder t windaes van der zuuderster sluus, item 4 nieuwe zoute dueren ghedaen in de zuuderste sluus, item 2 varssche dueren ghedaen inde noorderste sluus, ende zyn die varssche dueren die hanghen onder t windaes van der noorderste sluus voorseit”. Het totale gewicht van de twee posten ijzerwerk bedraagt 212 steen; 1 steen ijzerwerk kostte 9 sch. gr.; totaal 95 pd. 8 sch. gr.

Nog enkele kleinere posten: „van smare daer mede dat men de windaese ghesmout heift”, 6 pond x 2 sch.; „1 steen kaersen verbesicht in t sluus huus”, 15 sch.; „Jacop de Jonghe, de linemaker, van 2 reepen daermen de varssche dueren mede up ende neder wint”, 56 sch.; „3 steen peicx daer mede dat die varssche dueren ghepeict waren die in de sluus staen”, 6 sch.; „van eenen potte daer t pec in ghesmolten was”, 1 sch.; „Heinric de smit, wonende te Blankenberghe, van 12 steen scarpelinghen”, 3 pd. 12 sch.; „Jan Noyt van dat hy ghehaelt heift 5 sloven, die van der sluus ghevloeit warren by fortune van der zee”, 10 sch. par.